

ВОЙТИШИН Дмитро Валентинович

**Міжнародний тероризм в системі глобальних
проблем сучасності / International Terrorism in the
System of Global Problems of our Time**

спеціальність: 291 - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні
студії

освітньо-професійна програма - Міжнародні відносини, суспільні комунікації та
регіональні студії

Кваліфікаційна робота

Виконав студент групи
МВСКм-21
Д. В. Войтишин

Науковий керівник:
д.е.н., професор, О. І. Тулай

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"__" _____ 20__ р.

Завідувач кафедри
_____ **О. І. Тулай**

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН	
1.1. Особливості розвитку тероризму в системі міжнародних відносин.....	6
1.2. Основні форми контртерористичних заходів в системі міжнародних відносин	12
1.3. Типологія профілактики тероризму в системі міжнародних відносин.....	18
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В СИС- ТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ	
2.1. Аналіз тероризму в системі міжнародних відносин	24
2.2. Оцінка тенденцій розповсюдження тероризму	33
2.3. Аналіз рівня тероризму в Україні та регіоні	39
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ БОРОТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРО- РИЗМОМ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ	45
Висновки до розділу	50
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55
ДОДАТКИ	60

ВСТУП

Актуальність теми. Явище міжнародного тероризму з'явилося і поширилося у другій половині 20-го століття. Міжнародний тероризм визнається державами як найгостріша проблема сучасності, перешкода для функціонування системи міжнародної безпеки, загроза світовому порядку, стабільності та демократії. Важливість цієї проблеми полягає в тому, що вона може стосуватися кожного. На жаль, жертвою терористичних актів сьогодні і в майбутньому може стати будь-хто. Тероризм як соціальне явище дуже важко однозначно визначити. Боротьбу з тероризмом можна визначити як діяльність проти тероризму і терористів, що передбачає використання методів, засобів та процедур для боротьби з ними. За такого підходу боротьба з тероризмом є комплексом заходів і методів оборонного характеру. Такі засоби можуть включати розвідку, що зазвичай здійснюється національною службою безпеки або поліцейськими підрозділами, а також процес запобігання терористичного акту та затримання винних. Звідси випливає, що основною метою боротьби з тероризмом є не знищення терористів, а припинення терористичного акту, збір доказів, затримання винних, їх переслідування і притягнення до відповідальності. Боротьба з тероризмом також набула широкого поширення в законодавчій практиці і активно використовується при розробці законів щодо запобігання тероризму чи боротьби з терористичними актами. Заходи боротьби з тероризмом та запобігання терористичним атакам також використовується для захисту пріоритетних об'єктів критичної інфраструктури.

Тероризм є багатовимірним явищем. Міжнародний тероризм аналізувався у працях багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як І. Александер, А. Інатенко, В. Ємельянов, М. Футаро, В. Зеленецький, В. Ліпкан, Є. Примаков, Б. Дженкінс, В. Рукер, В. Жданов, Р. Кляйн та ін. Однак, незважаючи на значну кількість наукових праць, на сучасному етапі в теорії міжнародного тероризму залишається багато невирішених питань, які потребують подальшого дослідження та систематизації. Так, проблема прогресування міжнародного

тероризму в системі глобальних проблем сучасності недостатньо висвітлена у вітчизняній науковій літературі, що й обумовило вибір кваліфікаційної роботи.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної магістерської роботи є дослідження міжнародного тероризму в системі глобальних проблем сучасності.

Виходячи з мети дослідження, у роботі поставлені такі завдання:

1. дослідити особливості розвитку тероризму в системі міжнародних відносин;
2. визначити основні форми контртерористичних заходів в системі міжнародних відносин;
3. оцінити типологію профілактики тероризму в системі міжнародних відносин;
4. проаналізувати тероризм в системі міжнародних відносин;
5. оцінити тенденції розповсюдження тероризму;
6. дослідити рівень тероризму в Україні та регіоні;
7. напрацювати перспективи боротьби з міжнародним тероризмом в системі глобальних проблем сучасності.

Об'єктом дослідження є процес боротьби з міжнародним тероризмом.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних та прикладних аспектів, що визначають боротьбу з міжнародним тероризмом в системі глобальних проблем сучасності.

Методи дослідження. Методичними засадами кваліфікаційної роботи є положення політичної та економічної теорії, наукові праці вітчизняних і зарубіжних вчених-економістів, які стосуються проблематики боротьби з міжнародним тероризмом. В роботі використано такі методи дослідження: логічно-теоретичний (при встановленні особливостей розвитку тероризму в системі міжнародних відносин); класифікації (при визначенні основних форм контртерористичних заходів в системі міжнародних відносин); системного аналізу і синтезу (при проведенні дослідження тенденцій розповсюдження

тероризму); статистичні та економіко-математичні методи (при оцінці рівня тероризму в Україні та регіоні).

Наукова новизна одержаних результатів полягає у встановленні теоретичних основ міжнародного тероризму у системі сучасних міжнародних відносин, дослідженні тенденцій і рівня його розповсюдження та напрацюванні перспективи боротьби з ним.

Практичне значення одержаних результатів. Розроблені автором пропозиції щодо впровадження національної контртерористичної стратегії України в системі глобальних проблем сучасності можуть слугувати методологічною та практичною основою визначення цілей та інструментарію розвитку безпекової та зовнішньополітичної діяльності України у сфері гуманітарного співробітництва, в політико-аналітичній і прогностичній роботі Міністерства закордонних справ України, Міністерства внутрішніх справ України, Департаменту публічної дипломатії, Національна поліція України, а також у поточній діяльності державних установ, підприємств та організацій, що працюють в критичній інфраструктурі України.

Положення, що їх винесено на захист. Усі наукові результати, які містяться в кваліфікаційній роботі і винесено на захист, отримано автором особисто.

Апробація результатів дослідження. Основні положення та наукові результати дослідження пройшли апробацію на III Міжнародних наукових читаннях імені Богдана Гаврилишина (23 листопада 2023 року) та IV Міжнародних наукових читаннях імені Богдана Гаврилишина (28 листопада 2024 року), які відбулися на базі Західноукраїнського національного університету.

Структура і обсяг роботи. Кваліфікаційна робота загальним обсягом 60 сторінок складається з вступу, трьох розділів, висновків, 1 додатку на 1 сторінці, містить список використаних джерел із 55 найменувань. Кваліфікаційна робота ілюстрована 9 рисунками, які розміщені на 9 сторінках і містить 1 таблицю на 1 сторінці.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ У СИСТЕМІ СУЧАСНИХ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН

1.1. Особливості розвитку тероризму в системі міжнародних відносин

Велика частина тактичних засобів і методів сучасного тероризму до порівняно недавнього часу повторювала ті, які використовувалися державами в збройних конфліктах. Століття тому особливо підкреслювалося, що кодекс терористів, націлених на жертв, нагадує спеціальний військовий кодекс в тому сенсі, що в ньому дотримується відмінність між солдатами і чиновниками, з одного боку, і невинними цивільними особами – з іншого (цілеспрямоване вбивство ерцгерцога Франца Фердинанда австрійського в 1914 р.). Це пояснюється тим, що промислово розвинені невибіркові засоби та методи ведення війни використовувались під час двох воєн XX століття приблизно з середини 19 століття. Все більш промислово розвинена зброя масового знищення ворогів після війни перейшла до революційних терористів і була застосована у міських партизанських війнах. З точки зору стратегії боротьби з тероризмом, корисним способом концептуалізації еволюції сучасного тероризму як засобу революційного насильства є впливова концепція Девіда Рапопорта про «хвилі» тероризму. Так, 1-хвиля – це «анархістська хвиля» (кінець 19-початок 20 століття). 2-хвиля – це «антиколоніальна хвиля» (після Першої світової війни) [15, 17].

Тероризм – це багатогранне явище. Монті Маршалл і Тед Гурр у своїх працях в 2005 році зазначили: «тероризм, як політичний акт, стоїть на зв'язку між індивідуальними та колективними діями, емоційними і раціональними, традиційними і нетрадиційними. Він може бути найсильнішою формою протесту, найслабшою формою повстання або спеціалізованою тактикою в ширшому процесі тиранії чи війни». Існує багато видів тероризму, найпоширенішими з яких є [12]:

- однопроблемний тероризм;
- тероризм самотнього вовка/актора;

- неконтрольований тероризм;
- сепаратистський (етнонаціоналістичний) тероризм;
- лівий тероризм;
- правий тероризм;
- релігійний тероризм;
- кібертероризм;
- хімічний, біологічний, радіологічний і ядерний (ХБРЯ) тероризм;
- державний (чи режимний) тероризм.

Тероризм у більшості (але не у всіх) випадків є формою політичного насильства, але багато видів політичного насильства та нерегулярних збройних конфліктів не є тероризмом. Якщо запобігання тероризму повинно охоплювати всі прояви всього спектру політичного насильства, включаючи деякі форми збройних конфліктів, які не регулюються законодавством, то згідно з міжнародним гуманітарним правом, профілактика повинна бути нескінченною. Насправді це є майже нездійсненим завданням.

Як показує класифікація, тероризм має не тільки безліч різновидів, але і сам по собі визначається по-різному. У посібнику з дослідження тероризму Джозефа Істона та Алекса Шмідта (2011 р.) наведено понад 260 різних наукових, національних та регіональних визначень. Однак, як згадувалося вище, юридично обов'язкового визначення тероризму як міжнародного злочину, узгодженого на Генеральній Асамблеї ООН, поки не існує, незважаючи на те, що спеціальний комітет і робоча група з тероризму, засновані 6-м (юридичним) комітетом Генеральної Асамблеї ООН, намагались погодити єдине визначення. Не існує єдине визначення, з яким усі 193 держави-члени ООН можуть погодитись, а все, що було сформульовано до цього часу, – це широкий та розмитий проєкт визначення тероризму: стаття 2.1 проєкту всеосяжної Конвенції Генеральної Асамблеї ООН про міжнародний тероризм зазначає, що терористом є «будь-яка особа, що вчиняє злочин за змістом цієї Конвенції, якщо ця особа будь-якими засобами, незаконно і навмисне, заподіює [2; 5; 12]:

а) смерть або серйозні тілесні ушкодження будь-якій особі;

б) матеріальну шкоду державній або приватній власності, включаючи громадські місця, споруди або навколишнє середовище;

в) мета цього вчинку, в силу його характеру чи контексту, полягає в тому, щоб залякати населення або змусити уряди чи міжнародні організації діяти або утримуватися від певних дій».

Наявність «будь-яка» особа, засоби, діяння у проєкті цього визначенні вказує на відсутність точності, що може мати серйозні наслідки для запобігання тероризму. Генеральна Асамблея ООН не змогла досягти консенсусного визначення, серед іншого, через суперечливі думки з таких питань, як включення або виключення «боротьби народів за самовизначення» (особливо щодо Палестини та Кашміру), але академічне визначення тероризму, яке не є юридичним і по суті є соціальним, було прийнято наукою. На основі трьох раундів консультацій, в яких взяли участь близько 200 експертів, в 2011 році з'явилося певне формулювання. Тероризм відноситься, з одного боку, до доктрини передбачуваної ефективності особливих форм або тактик примусового політичного насильства, які породжують страх, а з іншого боку, до конспіративної практики розрахованої, емпіричної та прямої насильницької поведінки без правових чи моральних обмежень, спрямованої насамперед проти цивільних осіб та неурядових організацій. Комбатантами здійснюють свій пропагандистський і психологічний вплив на різні аудиторії і сторони конфлікту. Тероризм як тактика використовується в трьох основних контекстах [4; 7; 12]:

1) незаконні державні репресії;

2) агітація пропагандистів недержавними суб'єктами в мирний час або в зонах, не охоплених конфліктом;

3) незаконна тактика ведення іррегулярних бойових дій, що застосовується державними та недержавними суб'єктами.

Доктрина, на яку посилається академічне консенсусне визначення, виникла в 19 столітті, коли динаміт і винахід обертового Преса почали

взаємодіяти. У той час тероризм (термін, що виник у результаті французької революції 1793-94 рр .і вперше був застосований до державних злочинів) називався «пропагандою дій», в основному маючи на увазі революційні підбурювання анархістів і соціалістів в Росії, Франції та інших європейських країнах. Преса з 1870-х років дозволила терористам охопити маси через комерційні та партійні газети. Після замаху на репресивного правителя терористам довелося повісити плакати на міських стінах, щоб пояснити людям, чому вони роблять те, що роблять [21; 25].

Після 19 століття, у 20 столітті популярним стало радіо. Оскільки в період між двома світовими війнами і після них в кінотеатрах перед показом основного фільму показували кінохроніку, цей показ став головним інструментом державного тероризму. Потім, починаючи з 1950-х років, телебачення почало відігравати певну роль у поширенні пропаганди від імені недержавних терористів. Сьогодні, в Інтернеті, ми досягли тієї стадії, коли, за словами Стівена Пінкера, тероризм просто став «побічним продуктом величезного впливу засобів масової інформації». У 1980-х роках прем'єр-міністр Великобританії Маргарет Тетчер відзначила, що пропаганда – це кисень для тероризму. Сучасний тероризм, що поширюється в засобах масової інформації, а також у соціальних мережах, що розповсюджується в Інтернеті, дає велике значення [23].

Засоби масової інформації та соціальні мережі є основними структурними факторами, що сприяють поширенню тероризму. Вони привертають увагу до терористів, поширюють їх вимоги, дозволяють їм завоювати повагу, а в деяких випадках навіть легітимізують серед тих, хто поділяє їхні цілі. В основі тероризму лежить поєднання насильства та спілкування, яке доповнюється збройною пропагандою. На рисунку 1.1 зображений терористичний трикутник, що пояснюється непрямою стратегією тероризму, тобто, безпосередня жертва не є головною або кінцевою метою. Зазвичай, застосування насильства щодо певних осіб або груп людей служить меті агітації, залякування або примусу, що

є генератором повідомлень для ширшої аудиторії, ніж безпосередні жертви або свідки, присутні на місцях злочинів.

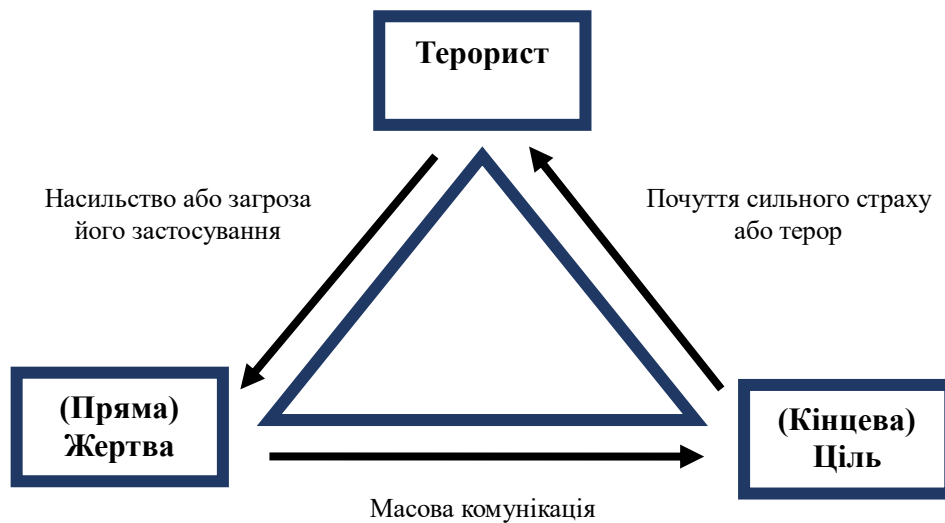

Рис. 1.1. Трикутник тероризму

Джерело: [12].

З точки зору історії ідей, тероризм – це, перш за все, «пропаганда через дії», коли в жертву навмисно приносяться переважно беззбройні цивільні особи, часто зовсім незнайомі тим, хто чинить насильство, щоб справити враження на треті сторони (наприклад, шляхом погроз, примусу чи впливу на частину уряду чи суспільство, або громадську думку в цілому) за допомогою зображень емпіричного насильства в присутності свідків. Це дієва комунікаційна стратегія для громадськості та/або спрямоване висвітлення в засобах масової інформації та соціальних мережах [8; 9].

Якщо з'явиться можливість усунути або, принаймні, значно зменшити поширення повідомлень про емпіричні публічні виступи для пропаганди актів насильства з боку терористів, то тероризм втратить більшу частину своєї привабливості. Але розрив зв'язку між жертвами терористів і цільовою аудиторією означав би певну форму цензури, яка в більшості суспільств є дуже високою ціною, а не загрозою існування. Проте спроби перекрити або, принаймні, обмежити доступ терористів до масової аудиторії робляться все

частіше і являють собою один з методів запобігання тероризму і боротьби з ним, який все частіше використовується недемократичними режимами. Поява Інтернету, який сьогодні охоплює і пов'язує більшу частину людства, значно ускладнила завдання контролю шкідливих наслідків миттєвої передачі інформації про насильство для демократичних держав, незважаючи на наявність великих платформ соціальних мереж (наприклад, Facebook, Google, Twitter, TikTok і т.д.). Сьогодні в ньому працюють тисячі модераторів контенту, яким доручено видаляти терористичний та інший небажаний контент з Інтернету. Недемократичні уряди (наприклад, Китай) використовують більш дієвий підхід, щоб контролювати соціальні мережі та інші засоби масової інформації. Оскільки тероризм за своєю суттю є насильством з метою комунікації, то запобігання тероризму не може виключати втручання, спрямовані на мінімізацію чи нейтралізацію комунікаційних стратегій терористів [24].

Виходячи з цієї комунікаційної функції, терористичний акт або кампанія спрямовані на залякування громадськості або її окремих верств, дисциплінування, контроль або збентеження цільової (підгрупи) чи примушення їх до покори. З іншого боку, деякі грандіозні терористичні акти також можуть мобілізувати симпатиків і перетворити деяких з них на прихильників та новобранців. Хоча терористичні акти допомагають домогтися від уряду певних політичних поступок (таких, як звільнення ув'язнених), вони також сприяють надмірній реакції з боку режиму, іноді в надії розколоти і поляризувати суспільство. Тобто, кампанія терактів, особливо терористичних, є інструментом війни за вплив між сторонами конфлікту, включаючи не тільки Уряд і повстанців, але і розбіжності в громадах як всередині країни, так і за кордоном, і все це пов'язується засобами масової інформації та соціальними мережами в системі глобального суспільства. Така різноманітність функцій і цілей тероризму ускладнює його запобігання.

1.2. Основні форми контртерористичних заходів в системі міжнародних відносин

Держави повинні виявляти загрозу тероризму і протидіяти їй і, якщо є розумні підстави вважати, що терористичні організації та особи, пов'язані з тероризмом, раніше виявлені у зв'язку з тероризмом, планували, намагалися вчинити терористичні акти або здійснювали їх, здійснювати моніторинг (оперативну обробку) і іншим чином виявляти загрозу функціонуванню суспільства або держави. Така діяльність носить в першу чергу превентивний характер і може здійснюватися тільки в тому випадку, якщо операції проти осіб, пов'язаних з тероризмом, виконання завдань правоохоронними органами пов'язаних з протидією терористичним організаціям, їх потенційним цілям і терористичною загрозою, здійснюються постійно. Таким чином, боротьба з тероризмом – це сфера, яка постійно розвивається, функціонує і застосовує певні інструменти для виконання свого мандату в нинішніх політичних і соціальних умовах і умовах безпеки. Цілі, яких потрібно досягти, визначають, контртерористичні заходи, які є оборонними або наступальними [9].

Захисні засоби і методи боротьби з тероризмом використовуються в основному в тих випадках, коли наміри терориста щодо держави або його громадян все ще залишаються таємними і неочевидними. Іншими словами, це, по суті, оборонна контртерористична діяльність, основною метою якої є запобігання. Наступальна боротьба з тероризмом – це сукупність засобів та методів активного виявлення та протидії вже виявленим терористичним загрозам чи зусиллям. Це включає вищезазначене умови та заходи зроблені поліцією. На додаток до дотримання закону, викорінення може також включати застосування засобів примусу (законного фізичного насильства). Але мета як і раніше полягає не в знищенні злочинців, а скоріше в призупиненні терористичних актів, арешті терористів і забезпеченні порушення кримінальної справи.

У міжнародній літературі розрізняють 3 рівні боротьби з тероризмом: тактичний, оперативний і стратегічний. *Тактичний рівень* визначається як

рівень, на якому контртерористична діяльність спрямована на запобігання, знищення або викорінення запланованих або ініційованих терористичних актів. Це включає в себе всі контртерористичні заходи, спрямовані на запобігання використанню терористами або терористичними організаціями зброї, матеріальної підтримки, в'їзду, вільного пересування для досягнення своїх цілей і т.д. *Оперативний рівень* боротьби з тероризмом – це сукупність соціальних та державних заходів, які можуть бути вжиті для зменшення та запобігання загрозі тероризму. Сюди входять заходи та юридичні зобов'язання, які є ефективними засобами виявлення та припинення фінансування тероризму, шкідливої пропаганди та вербувальної діяльності. Дуже важливим фактором на цьому рівні є постійне міжнародне співробітництво та обмін інформацією в боротьбі з тероризмом. Найбільш ефективний спосіб позбавити терористів або терористичні організації підтримки і матеріально-технічної бази – це оперативний рівень [8; 12].

Таким чином, можна бути впевненим, що у терориста не буде можливості вчинити свої дії. У контртерористичних колах з тих пір, як Інтернет став популярним, стало загальновідомим фактом, що терористи використовують мережу для ведення психологічної війни, пропаганди, збору даних, фінансування, вербування та мобілізації, створення мереж, обміну інформацією, планування та координації. Таким чином, новий підхід до цих нових типів викликів, таких як підвищення обізнаності про безпеку, національну безпеку та правоохоронні органи, безумовно, може забезпечити належну відповідь. Зокрема, це вимагає зовсім іншого підходу до боротьби з тероризмом і більш широким і відкритим відносин з Міжнародним професійним співтовариством і громадськістю, а не вузького і майстерного конспіративного співробітництва.

Метою терористів, як правило, є досягнення або посилення вторинних психологічних наслідків своїх дій, які можуть вплинути на громадську думку та політичні рішення. Вони прагнуть використати цей вторинний ефект для зміцнення своєї позиції та створення або розширення соціальної підтримки та

фондів. На *стратегічному рівні* боротьби з тероризмом основна мета полягає в тому, щоб дати зрозуміти терористам, що їх діяльність не прихована від контртерористичних служб, що вони не можуть досягти своїх цілей і що їхні дії не користуються громадською підтримкою. Що робить стратегічний рівень посправжньому ефективним, так це ефективне здійснення застосування двох попередніх рівнів [22].

Одним з найважливіших завдань боротьби з тероризмом є збір, аналіз та оцінка інформації про тероризм. Тому не дивно, що всі контртерористичні служби прагнуть створити якомога ширший потенціал для збору розвідувальних даних, використовуючи всі методи збору інформації. Служба може отримувати інформацію, необхідну для роботи та виконання завдання, переважно з відкритих або секретних джерел або за допомогою інструментів та методів. Сфера розвідки відкритих джерел (OSINT) включає практично всі джерела інформації, доступні громадськості. Це можуть бути, наприклад, електронні та друковані ЗМІ, книги, конференції, наукові лекції, релігійні заходи та ритуали, платформи соціальних мереж (Facebook, Twitter, Instagram, Tiktok) тощо. Перевага цього методу полягає в тому, що він не вимагає зовнішнього дозволу (від судді, прокурора чи міністра), і існує невеликий ризик деконспірації. Недоліком є те, що часто важко перевірити джерело або правдивість даних, і тому потрібен набагато більш глибокий аналіз і обробка. З вищесказаного видно, що найважливішою та фундаментальною метою OSINT є підтримка цілей боротьби з тероризмом за допомогою власних специфічних та інноваційних інструментів, як частини та доповнення до традиційної розвідувальної діяльності.

Збір розвідувальної інформації є збірним терміном із багатьма визначеннями та тлумаченнями в літературі. Найбільш поширеним визначенням цієї діяльності є збір даних та інформації організаціями, уповноваженими законом, для виконання визначених законом завдань із застосуванням сил, засобів і методів, здатних обмежити права на недоторканність приватної власності, приватної та конфіденційності архівів,

захист особистих даних і захист власності без відома відповідної особи. У суспільній свідомості цей термін переплітається з терміном «секретні служби», що відображено в самій використаній термінології, оскільки різні секретні служби (національної безпеки, державної безпеки) виконують свої завдання таємно, у таємній діяльності, подалі від широкої громадськості [24].

Одним із найдавніших методів збору розвідувальних даних є людський інтелект, відомий у торгівлі як HUMINT. У всіх випадках люди знаходяться в центрі такого типу збору розвідувальної інформації. З цього випливає, що метод використовується лише і виключно для отримання інформації, якою володіє «джерело» або до якої має доступ. Одна з великих переваг методу полягає в тому, що можна отримати інформацію, яка ще не була описана власниками даних, що робить доступними плани, ідеї та думки. Іншою важливою перевагою є його гнучкість, оскільки якщо джерело HUMINT не може отримати частину даних, можна шукати нове джерело негайно або паралельно. Досвід боротьби з тероризмом за останні роки показав, що роль HUMINT у зборі розвідувальної інформації була переоцінена, враховуючи небажання терористів використовувати комунікаційні та контактні можливості, які пропонують ІТ-пристрої. Вони усвідомлюють, що можливості електротехнічного виявлення антитерористичних служб можуть контролювати всі технічні засоби/пристрої потоку інформації.

Серед можливостей антитерористичних служб зі збору інформації визначне місце займає збір даних за допомогою електротехнічних засобів виявлення, відомих як SIGINT (сигнальна розвідка). Це комплексна діяльність зі збору розвідувальної інформації, що включає кілька засобів і методів. Серед них найпомітнішим є збір інформації за допомогою комунікаційної розвідки (COMINT), який часто називають перехопленням телефонних дзвінків. У боротьбі з тероризмом ця технічна форма збору інформації по суті розуміється як канали та форми зв'язку, які можуть використовуватися терористами, які є серед мирних членів суспільства (наприклад, мобільні телефони та Інтернет-комунікаційні служби). Перевага цього методу полягає в тому, що перехоплені

розмови можна добре записувати, і при правильному застосуванні ризик деконспірації мінімальний. Недоліком є те, що виробники або постачальники послуг вдосконалюють інструменти та методи, що використовуються для захисту інформаційних пристроїв і каналів, які стає все важче зламати. У професійних колах прийнято говорити, що якщо до інформаційно-комунікаційної «революції» питання прихованого збору розвідданих полягало в тому, як відкрити замок або як увійти в будівлю непоміченим за допомогою певного методу і тактики, то сьогодні найважливішим питанням є як зламати комунікаційні програми та поштові скриньки. Іншим недоліком є те, що якщо ціль знає або підозрює, що її перехоплюють, вона може негайно перемкнутися на інший канал зв'язку або навмисно ввести в оману контртерористичну службу своїми повідомленнями [6].

У переважній більшості випадків дані, отримані за допомогою описаних вище інструментів і методів, самі по собі не відразу є інформацією. Саме тут виникає процес агрегування та обробки великої кількості даних для вилучення інформації, що має відношення до боротьби з тероризмом. Цей процес називається обробкою даних і виконується або безпосередньо «керівником справи», або, у більшості випадків, спеціально навчені аналітики/оцінювачі. Ключова мета на цьому етапі полягає в тому, щоб аналітики-оцінювачі могли обробити якомога більше відповідної інформації та згодом використовувати її для запобігання або припинення терористичних атак. У справах, пов'язаних із тероризмом, для аналізу даних часто потрібні спеціальні знання, зокрема знання мови (арабська, пушту, урду, перська тощо), а також знання релігії та культури. Існує три основні методи аналізу та оцінки, які використовують професіонали.

Перший метод полягає у використанні простих логічних законів і правил для отримання необхідної інформації. Це може включати, але не обмежуватися простими порівняннями, блок-схемами, аналізом мереж контактів або навіть профілюванням. Обраний метод, звичайно, значною мірою залежатиме від типу даних, що підлягають аналізу, і мети, яку потрібно досягти. Наступним

методом є так звана обмежена аналітична процедура оцінки, коли особа чи подія, пов'язані з даним тероризмом, оцінюються в одній або подібній системі в кожному випадку. Це може включати різний аналіз ризиків (особистої чи критичної інфраструктури) або біографії, фінансові чи банківські записи та записи імен пасажирів (PNR). Перевага цього методу полягає в тому, що всі користувачі або клієнти отримують однакову інформацію в рамках пов'язаної процедури. Це також одна з найважливіших умов ефективного використання методу. Третій метод – це так звана комплексна модель аналізу та оцінки. Сам метод означає, що методології, розроблені в різних наукових галузях, і їх результати переносяться в сферу боротьби з тероризмом. Отже, цей метод є більш трудомістким і вимагає більш високого рівня професіоналізму з боку аналітиків [2; 12; 45].

Аналіз та оцінка інформації включає в себе висновки та оцінки, прогнози, іноді навіть можливі сценарії. Моделі та методи, описані вище, допомагають аналітикам робити відповідні висновки з наявної інформації та розробляти оцінки. Оцінки корисні для користувачів (політичних, економічних, правоохоронних тощо осіб, які приймають рішення), оскільки вони висвітлюють передісторію, причинно-наслідкові зв'язки та наслідки подій, що відбулися до цього часу (у цьому випадку терористичних атак). Навпаки, висновки можуть також включати перелік можливих наслідків і якийсь прогноз. Створення прогнозів є одним із головних завдань аналітичної/оцінювальної організації, оскільки це найкращий спосіб підтримати користувачів. Тому для затримання терористів, попередження та припинення терористичних актів у поліцейських створено групи швидкого реагування зі спеціальним озброєнням і тактичними прийомами. Найвідомішим і, можливо, найвлучнішим аббревіатурою для цих підрозділів є американська аббревіатура SWAT. Назви відрізняються, і буває навіть, що паралельні групи всередині країни мають різні назви. Прикладами є GIGN – Національна група втручання жандармерії) і спеціальний поліцейський підрозділ RAID у Франції.

1.3. Типологія профілактики тероризму в системі міжнародних відносин

Література з профілактики, з точки зору охорони здоров'я, розрізняє різні напрямки боротьби з небажаними та шкідливими спалахами. У 1960-х роках Р. Гордон запропонував низку профілактичних напрямів в галузі медицини, виходячи з витрат і вигод, пов'язаних з наданням втручання цільовій групі населення. *Загальна профілактика* – націлена на все населення, включаючи підвищення рівня опору суспільства; *вибіркова профілактика* – спрямована на групи населення, де ризик розвитку проблем зростає, вище середнього, зокрема, на вразливі верстви суспільства; *профілактика за показання* – включає в себе процес скринінгу і спрямована на виявлення осіб, у яких помітні ранні ознаки проблем з поведінкою і/або які схильні до високого ризику виникнення таких проблем, але в даний час у них нічого не спостерігається [12].

Цей тристоронній підхід був прийнятий та адаптований у сфері запобігання тероризму, радикалізації та екстремізму, проте література з цього питання не має єдиної думки щодо встановлення межі між цими трьома етапами. Наприклад, піраміда профілактики екстремізму в Данії ділить профілактику на три часові етапи: *рання профілактика заходу (для кожного): основна частина піраміди* – рівень ранньої профілактики включає в себе ініціативи, спрямовані на суспільство в цілому, але переважно орієнтований на молодих людей, мета ініціативи на цьому рівні є сприяння благополуччю, розвитку активної громадянської позиції і не допущення розвитку проблемної поведінки. Мета – зміцнити демократичні, критичні та соціальні навички та підвищити стійкість молоді без прямого вирішення проблем екстремізму та радикалізації. *Прогностичні заходи (для тих, хто вразливий до радикалізації): вторинний рівень «прогнозування»*, який є центральною частиною піраміди, включає осіб, які вже виявили ознаки занепокоєння щодо радикалізації. *Заходи прямого втручання (особи, які перебувають в екстремістському середовищі): третій рівень*, що включає пряме втручання, спрямоване на осіб, які є частиною екстремістського середовища і які вже вчинили злочин або ризикують вчинити

його. Мета – запобігти (подальшим) злочинам та підтримати їх ізоляцію від екстремістського середовища [12; 25].

Хоча датська модель включає елементи проміжної профілактики, більшість інших моделей обмежуються профілактикою тероризму на найвищому рівні або нижче за течією. Модель орієнтована на запобігання екстремізму, а не тероризму, але ці терміни більшою чи меншою мірою збігаються. Багато уваги приділялося тому, кого слід попереджати від радикалізації, але мало уваги приділялося тому, хто повинен проводити профілактичну роботу. Спочатку вважалося, що це робота поліції та армії. Потім поширився «загальнодержавний» підхід, що включає сектори, орієнтовані на освіту (оскільки радикалізація також відбувається серед молоді, яка відвідує школу), казначейство (оскільки фінансування тероризму має бути припинено) та інші сектори. Зовсім недавно профілактика тероризму стала завданням кожного громадянина, починаючи з сім'ї (де батьки повинні помічати ознаки радикалізації і повідомляти про них), громадських організацій (наприклад, спортивних) до закладів охорони здоров'я.

Процес запобігання тероризму, може враховувати ідеї з попередження злочинності. Так, в роботах Рональда Кларка і Грема Ньюмена перенесено деякі принципи з ситуаційного попередження злочинності на запобігання тероризму. Суть їх підходу полягає в скороченні можливостей для вчинення злочинів і винагород за них шляхом застосування 5 принципів [12; 40]:

1) збільшення зусиль: виявлення цілей (включаючи приховування цілей) та контроль за інструментами/зброєю;

2) підвищення ризику, наприклад, зниження анонімності та посилення офіційного спостереження;

3) зменшення провокації: зменшення фрустрації і стресу, перешкода імітації;

4) зменшення винагороди: усунення цілей, руйнування ринків і зменшення прибутку;

5) позбавлення від виправдань: встановлення правил, попередження совісті і допомога в дотримванні.

Кларк і Ньюман стверджують, що слід приділяти більше уваги зменшенню ймовірності терактів. Цей напрям передбачає захист найбільш вразливих цілей, контроль інструментів та зброї, які потрібні терористам, усунення умов навколишнього середовища, які полегшують проведення терористичних атак, виявлення слабких місць в обороні і можливість службам безпеки ефективно працювати. Можна покращити захист, обмежити доступ до потенційних об'єктів та забезпечити сили, необхідні для протидії потенційним атакам. Ситуаційний підхід до запобігання тероризму ретельно вивчає методи дій терористів, їх досвід, а також наявні в їх розпорядженні інструменти і зброю. Підхід Кларка та Ньюмена не ґрунтується на зміні «свідомості та розуміння» терористів, що є метою денормалізації, але зосереджується на вивченні того, як раціональні терористи намагаються виконати свої завдання. Якщо це зрозуміло, їх опоненти повинні (а) активізувати зусилля; (б) зіткнутися з підвищеним ризиком невдачі; (3) прагнути до зменшення винагороди за тероризм; та (4) мати кілька спокус, провокацій та виправдань, щоб зробити те, що вони спочатку хотіли зробити.

Спираючись на ці та інші принципи, професор Торрес Б'єрго опублікував у 2013 році дослідження щодо запобігання тероризму. Воно засноване на перевірених механізмах і заходах запобігання злочинності. Професор Б'єрго використав поняття «запобігання» для позначення зменшення терористичних актів або інших злочинів у майбутньому або шкідливих наслідків таких актів за допомогою агресивних заходів. Він запропонував механізми запобігання тероризму [11; 12]:

1) встановити та підтримувати норми, що забороняють використання тероризму та насильства;

2) зменшити масштаби насильницької радикалізації та тероризму;

3) припиняти причетність до тероризму за допомогою загрози відплати або покарання;

- 4) запобігати запланованим терористичним атакам;
- 5) усунення (потенційних) терористів шляхом позбавлення їх можливості здійснювати насильницькі дії;
- 6) захист вразливих цілей шляхом збільшення труднощів, витрат та ризиків для (потенційних) терористів;
- 7) зниження шкідливих наслідків терористичних актів;
- 8) скорочення винагороди за вчинення терористичних актів;
- 9) відсторонення від тероризму шляхом примусу окремих осіб і груп до припинення їх участі в терористичній діяльності.

Оскільки міжнародне співтовариство, яке зібралося на Генеральній Асамблеї ООН, не дійшло згоди щодо визначення тероризму, в політичному дискурсі цей термін часто використовується ширше, ніж «насильницький екстремізм», і «це дозволяє уникнути проблеми визначення, але не вирішує її». Концепція «насильницького екстремізму» з'явилася в політичних колах Великобританії під час нападу на Лондонську транспортну систему 7 липня 2005 р. і набула більш широкого поширення в політичних колах США, де було введено відмінність між «насильницьким екстремізмом» і «ненасильницьким екстремізмом». Поняття насильницького екстремізму допомогло уникнути гніву мусульман в арабських режимах, пов'язаних зі Сполученими Штатами, які не хотіли, щоб «мирний Іслам» асоціювався з тероризмом. Екстремізм і його профілактика стали предметом численних досліджень в останні роки [37].

Особливо важко запобігти релігійному тероризму, заснованому на вірі його послідовників, що їх фанатизм і мучеництво будуть винагороджені місцем у раю та особливими задоволеннями. Одним із способів протидії цьому є пропаганда культури поміркованості не тільки в релігії, але і в політиці, іншими словами, профілактика екстремізму на початковому етапі. Профілактика екстремізму в політиці передбачає ясність щодо неекстремізму та протидію екстремізму, тобто поміркованість. Цікаво, що умовам існування і процвітання політичної поміркованості приділяється мало уваги, і, за визначенням, якщо вона успішна і популяризується в суспільстві, політичний екстремізм можна

запобігти. Виняток становлять праці політолога Ауреліана Крайуту. Виходячи з його роботи, можна сказати, що помірність у політиці включає десять правил поведінки: (1) помірковані дотримуються принципу ввічливості у відносинах з усіма партіями на політичній арені; (2) помірковані скептично ставляться до ідеології та виступають проти ідеологічних та релігійних компромісів; вони визнають, що одна партія не має абсолютної істини або не має остаточного вирішення проблем суспільства; (3) помірковані люди гнучкі та відкриті та готові розглянути всі аспекти політичних проблем, що викликають розбіжності, перш ніж зайняти певну позицію; (4) помірковані визнають існування і легітимність різних точок зору в мультикультурних суспільствах, виступають проти політики поляризації і не хочуть заглушати законні голоси; (5) помірковані шукають спільної точки зору в політичних дебатах, прагнуть збалансувати та узгодити інтереси протиборчих політичних партій та громадських сил шляхом діалогу, переговорів та компромісу, а також вдаються до посередництва, де це можливо; (6) помірковані виступають проти насильницьких зіткнень і віддають перевагу реформам революції; (7) помірковані партії вступили в контакт з політичними опонентами, прагнучи зберегти відкритими лінії політичного діалогу і досягти консенсусу, прагнучи зберегти і відновити соціальну гармонію; (8) помірковані прагматичні, розважливі, гнучкі, раціональні і обережні у визначенні найбільш підходящого курсу дій і пошуку реалістичних рішень; (9) помірковані виступають проти фанатизму і екстремізму; (10) помірковані люди толерантні [12].

Запобігання екстремізму як способу запобігання тероризму є дещо паралельним зусиллям щодо запобігання радикалізації. Основна ідея однакова – так само, як тероризм передбачає існування екстремізму, в цій альтернативній системі він передбачає попередню радикалізацію, перш ніж, здавалося б, мирні люди перетворюються на форму політичного насильства, яка називається тероризмом.

Висновки до розділу 1

Тероризм є формою політичного насильства. Міжнародний тероризм характеризує вчинення злочину, якщо особа будь-якими засобами, незаконно і навмисне, заподіяла: смерть або серйозні тілесні ушкодження будь-якій особі; матеріальну шкоду державній або приватній власності, включаючи громадські місця, споруди або навколишнє середовище; з метою залякати населення або змусити уряди чи міжнародні організації діяти або утримуватися від певних дій. Терористичний трикутник пояснює непряму стратегію тероризму, тобто, безпосередня жертва не є кінцевою метою. Застосування насильства щодо певних осіб служить агітації, залякуванню або примусу для ширшої аудиторії, ніж присутні на місцях злочинів.

Розрізняють три рівні боротьби з тероризмом: тактичний рівень визначається як рівень, на якому контртерористична діяльність спрямована на запобігання, знищення або викорінення запланованих або ініційованих терористичних актів; оперативний рівень – це сукупність соціальних та державних заходів, які можуть бути вжиті для зменшення та запобігання загрозі тероризму; стратегічний рівень – демонстрація терористам, що їх діяльність не прихована від контртерористичних служб, що вони не можуть досягти своїх цілей і що їхні дії не користуються громадською підтримкою.

Механізми запобігання тероризму передбачають: встановлення норм, що забороняють використання тероризму та насильства; зменшення масштабів насильницької радикалізації; припинення причетності до тероризму через відплату або покарання; запобігання запланованим терористичним атакам; усунення терористів шляхом позбавлення їх можливості здійснювати насильницькі дії; захист вразливих цілей шляхом збільшення труднощів та ризиків для терористів; зниження шкідливих наслідків терористичних актів; скорочення винагороди за вчинення терористичних актів; відсторонення від тероризму шляхом примусу окремих осіб до припинення їх участі в терористичній діяльності.

РОЗДІЛ 2. ДОСЛІДЖЕННЯ МІЖНАРОДНОГО ТЕРОРИЗМУ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

2.1. Аналіз тероризму в системі міжнародних відносин

Незважаючи на зниження загального рівня терористичної активності, в 2023 році в багатьох країнах почастишали теракти з високою смертністю. Кількість загиблих від тероризму зросла на 8 352 особи до 22%, а кількість загиблих від тероризму досягла найвищого рівня з 2017 року. Однак загальне число терористичних актів скоротилося на 22% і склало 3350 випадків, що є найнижчим показником з 2009 року. Число країн, які пережили принаймні один теракт, також скоротилося з 60 в 2022 році до 50 в 2023 році. Збільшення кількості жертв нападів можна пояснити більш масштабними і витонченими атаками, які особливо помітні в боротьбі між різними ісламськими екстремістськими угрупованнями, включаючи «Боко Харам», «ІД» і «ДМС». Основним фактором збільшення числа загиблих в результаті тероризму став теракт, здійснений Хамасом в Ізраїлі 10 березня. Це був найбільший теракт з 2007 року і найбільший з 11 вересня. Цей напад і подальша реакція Ізраїлю мали серйозний вплив, який загрожує дестабілізувати ситуацію на Близькому Сході. Але навіть якщо не брати до уваги цей випадок, кількість загиблих від глобального тероризму все одно зросла б [14; 31].

В Афганістані різко скоротилися масштаби тероризму, і до 2023 року число загиблих скоротилося на 81% до 119 осіб. Вперше з моменту появи цього показника в країні було зареєстровано менше 500 випадків смерті від тероризму. Аналогічний спад спостерігався в Іраку, де в 2023 році було зареєстровано 69 смертей, але в 2022 році цей показник склав 197 осіб і вперше опинився за межами 10 країн, найбільш постраждалих від тероризму. У 2022 році в Африці на південь від Сахари було зафіксовано найбільшу кількість смертей серед усіх регіонів, що на 21 відсоток більше, ніж у попередні 7 років поспіль. Однак найбільший вплив тероризму в регіоні зосереджено в центральній частині Сахеля. З десяти країн, які найбільше постраждали від

тероризму, п'ять знаходяться в регіоні Сахель. Так, 2023 рік також став першим роком, коли ця африканська країна, розташована на південь від Сахари, посіла перше місце в рейтингу GTI: за останні 68 років у Буркіна-Фасо зафіксовано зростання смертності на +1%. Є ознаки того, що терористична активність в Сахелі починає поширюватися на сусідні країни, оскільки в Беніні і Того вперше зареєстровано понад 40 смертей в результаті тероризму. Рисунок 2.1 показує розподіл смертей в 2023 році серед 5 країн, в яких було зареєстровано найбільше число смертей від терористів. Малі стала єдиною країною з країн, в якій за останній рік було зафіксовано зниження числа смертей (див. рис. 2.1).

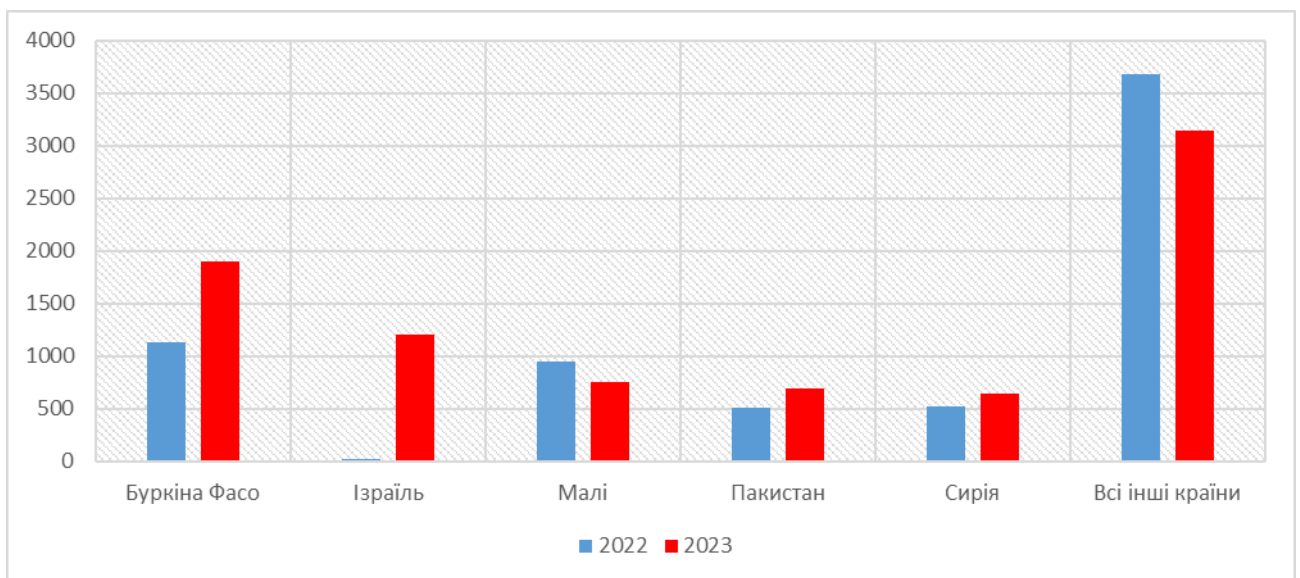

Рис. 2.1. Загальна кількість смертей від тероризму за країнами.

Джерело: [Terrorism Tracker].

У Буркіна-Фасо вже 2 роки поспіль відзначається найбільше число смертей від тероризму, і в 2023 році було зареєстровано 1907 смертей. В даний час на Буркіна-Фасо припадає майже чверть усіх смертей від тероризму у всьому світі. Про посилення тероризму в Буркіна-Фасо свідчить зростання кількості жертв нападів: в 2023 році в результаті одного нападу загинуло більше 7 осіб, а в попередньому році – менше 4 осіб. У регіоні Сахель кількість загиблих від тероризму становить трохи менше 4000, що еквівалентно 47% від загальної кількості жертв у світі, а в 2023 році в регіоні відбулося 26% усіх

нападів. Терористична діяльність в значній мірі зосереджена в невеликому числі країн, як показано на рисунку 2.2 (див. рис. 2.2). У 2023 році лише 87% смертей від тероризму припадало на 10 країн. За останні 10 років ця концентрація терористичної активності посилилася, і число країн, в яких в результаті тероризму був зафіксований щонайменше 1 випадок смерті, скоротилося з 2015 року до 57, а в 2023 році – до 41 [17; 31].

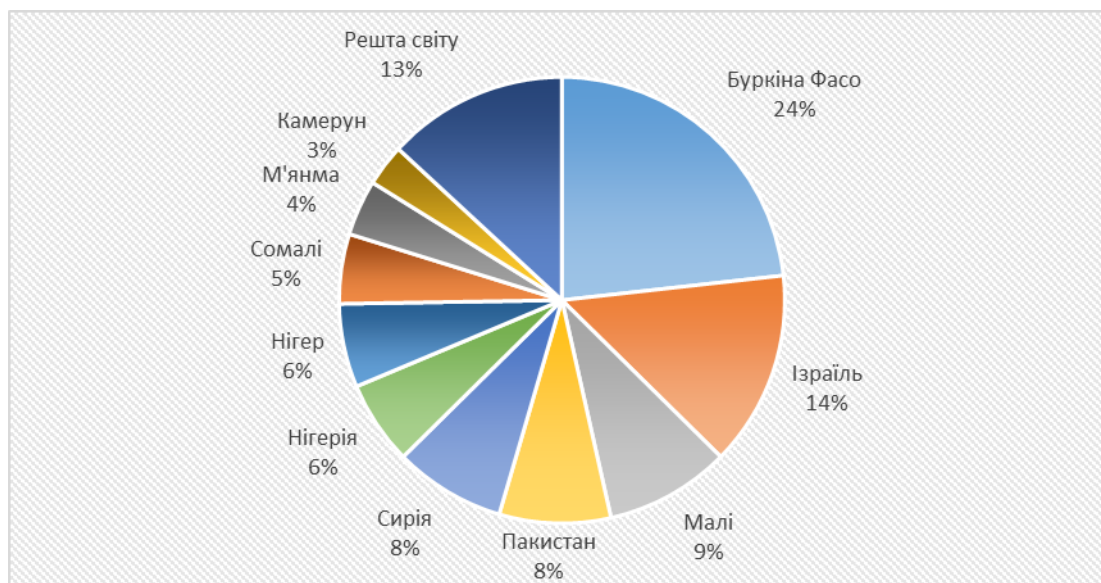

Рис. 2.2. Розподіл смертей від тероризму по країнах, 2023 рік.

Джерело: [Terrorism Tracker].

На рисунку 2.3 показані країни, в яких в 2023 році відбулося найбільше зниження смертності від тероризму (див. рис. 2.3). В Афганістані та Сомалі відбулося найзначніше зниження. У 2023 році кількість смертей в Афганістані скоротилася на 81% після падіння Кабула в 2021 р. і після приходу до влади руху «Талібан» кількість смертей від тероризму неухильно знижувалася. Сьогодні рух «Талібан» є національною дійовою особою. В Афганістані їхні напади не підпадають під визначення тероризму GTI. Згідно з цим визначенням, акти державних чисток і репресій виключаються з числа інцидентів, включених до GTI, але також враховуються в інших показниках,

таких як показники масштабу політичного тероризму, що включені до Глобального індексу миру [31; 52].

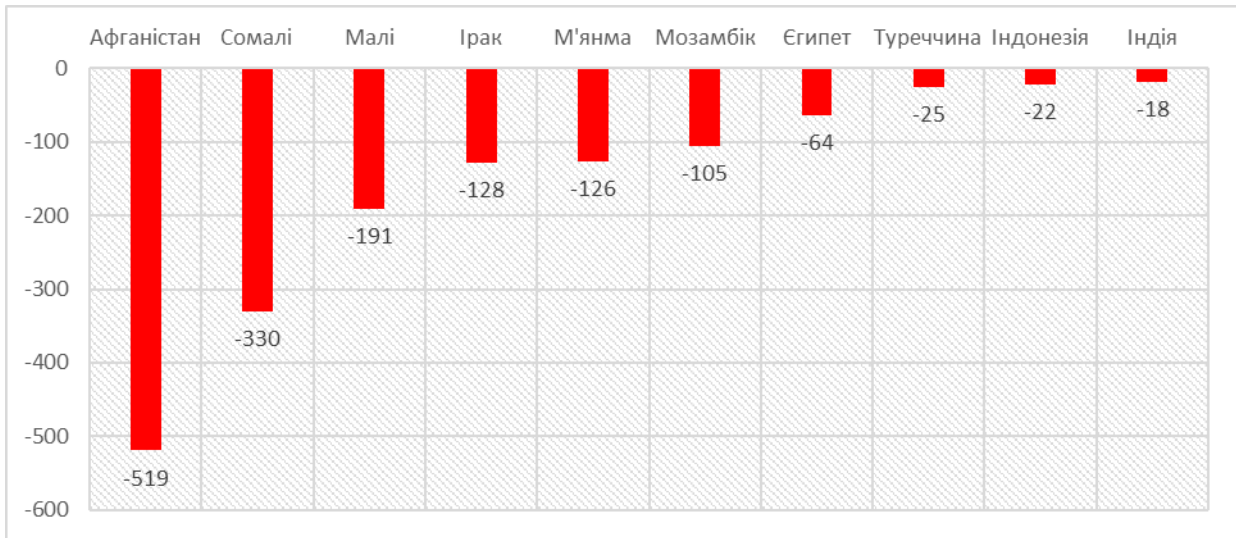

Рис. 2.3. Найбільше зниження смертності від тероризму, 2022–2023 роки.

Джерело: [Terrorism Tracker].

У Малі зафіксовано третій за величиною спад, і в 2023 році число смертей скоротилося на 20%, довівши загальне число до 753 осіб. Це поліпшення було обумовлено скороченням на 42% числа смертей, пов'язаних з «Ісламською державою» (ІД). ІД подвоїла територію Малі, і єдиним конкурентом в деяких частинах країни є «Джамаат Нусрат аль-Іслам Валь Муслімін» (JNIM). Активність JNIM в Малі в 2023 році зросла з 38 нападів і 121 смертельного результату до 76 і 263 осіб відповідно [52; 53].

На рисунку 2.4 показані країни з найбільшим зростанням смертності від тероризму в 2023 році (див. рис. 2.4). В Ізраїлі зафіксовано найбільше зростання кількості загиблих: з 2022 по 2024 рік кількість загиблих зросла до 1210 осіб. Це перший рік, коли в результаті тероризму в Ізраїлі загинуло понад 1000 людей. Буркіна-Фасо посіла 2-е місце за кількістю смертей, збільшившись на 68% в порівнянні з попереднім роком. Країна продовжує боротися за збереження стабільності після військового перевороту 2022 року, який посилив і без того тендітну політичну обстановку. Після державного перевороту в 2022

році в Буркіна-Фасо було зареєстровано на 1 мільйон більше смертей, ніж разом узяті сім попередніх років [55].

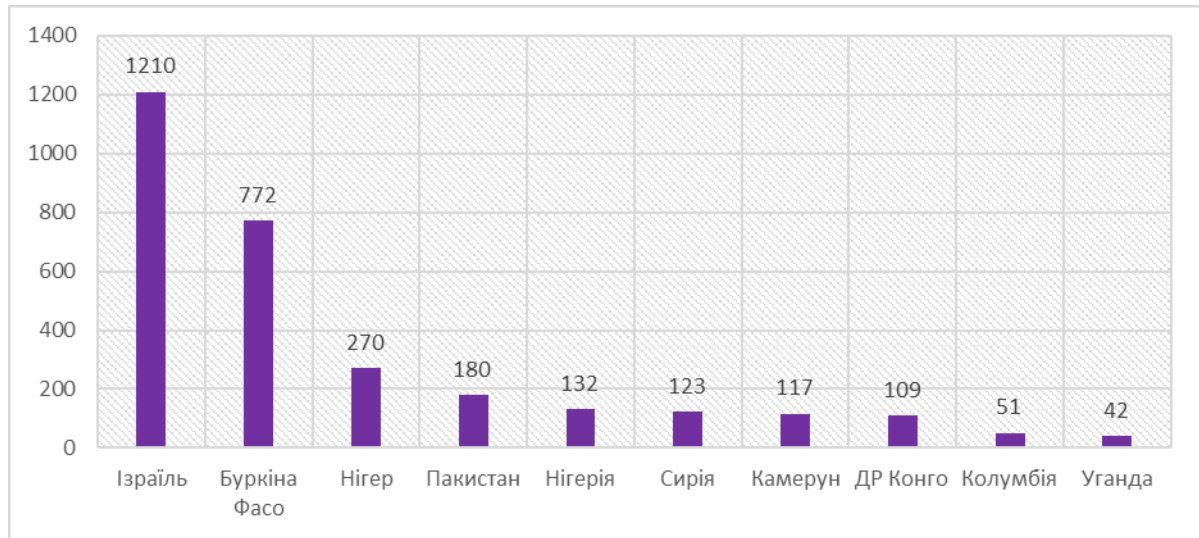

Рис. 2.4. Найбільше зростання кількості смертей від тероризму, 2022–2023 роки.

Джерело: [Terrorism Tracker].

У 2023 році чотирма терористичними угрупованнями з найбільшою кількістю загиблих були «Ісламська держава» (ІД), «Хамас», «Джамаат Нусрат аль-Іслам Валь Муслімін» (JNIM) і «Аль-Шабааб». Ці 4 групи становили 4443 смертельні випадки, пов'язані з терористами, або понад 75% смертей, пов'язаних з певною групою. У 2014 році ці чотири групи становили менше 25% смертей, спричинених тероризмом, що приписується групі, підкреслюючи масштабні глобальні зміни в тероризмі за останні 10 років. Багато угруповань мають регіональні відділення, і важко визначити, які терористичні групи є найбільш активними та відповідальними за найбільшу кількість смертей, оскільки інші групи діють у партнерстві або частково під одним командуванням. Терористичні групи часто не несуть відповідальності за напади, що ускладнює встановлення винних, особливо в районах з високим рівнем активних конфліктів. З 3350 терористичних актів, зареєстрованих у 2023 році, 54% були скоєні групами. Це можна порівняти з показниками 2022 року

(48%) і 2021 року (45%). Країнами з найбільшою кількістю нападів, не пов'язаних з угрупованням, були М'янма, Буркіна-Фасо, Малі та Пакистан. Напади, які призводять до великої кількості жертв в умовах конфлікту, і напади, які призводять до дуже невеликої кількості смертей, як правило, залишаються анонімними. З одного боку, у терористичних груп мало стимулів наполягати на незначних актах насильства, які можуть бути розцінені як провал. З іншого боку, терористичні угруповання, які найчастіше влаштовують криваві бійні, побоюючись реакції з боку уряду і місцевих жителів, перешкоджають їх вербуванню і активізують свої контрнаступи проти них [53].

«Ісламська держава» (ІД) стала найсмертоноснішим терористичним угрупованням 2023 року, на рахунку якого 1636 смертей внаслідок терактів. Однак активність угруповання знизилася з моменту свого піку в 2016 році, а кількість смертей, пов'язаних з цим угрупованням, за останні 17 років скоротилася на 1%. ІД-сунітська екстремістська угруповання, створена як філія «Аль-Каїди» в Іраку і Сирії в 1999 році. Після вторгнення США в Ірак в 2003 році, брала участь в іракському повстанському русі. У 2014 році угруповання проголосило глобальний халіфат, дотримуючись переважно антизахідної інтерпретації ісламу, дотримується ідеології глобального джихадизму та пропагує насильство проти тих, хто не відповідає їхній ідеології, включаючи інші форми ісламу [30; 31].

Початковою метою ІД було створення ісламської держави, орієнтованої на салафітів, що охоплює Ірак, Сирію та інші регіони Леванта, а потім пропагувати свою ідеологію, включаючи Ісламську державу Афганістан та Пакистансько-Хорасанську провінцію (ISK), а пізніше Західноафриканську Ісламську державу (ISWA), що діє в Сахелі Регіон. Компанія поширила свою діяльність в інших частинах світу через дочірні групи, надаючи широкий спектр продуктів і послуг. ІД та її філії скористалися напруженістю між мусульманами-сунітами та шіїтами в Іраку та Сирії та використали позбавлення прав сунітів для отримання та зміцнення контролю над територіями в Іраку та Сирії. Аналогічна тактика застосовувалася в Сахелі, де

політична нестабільність і невдоволення місцевого населення використовувалися як засіб вербування віруючих.

У 2023 році *Хамас* був другою смертельною терористичною групою, відповідальною за 1209 терактів, в результаті яких загинуло 9 людей. Майже всі ці смерті сталися внаслідок інцидентів, під час яких бойовики на чолі з *Хамасом* здійснили численні вторгнення в Ізраїль, ракетні обстріли, збройні напади та викрадення людей, вбивши 1200 людей, поранивши понад 4500 людей та взявши в заручники 250 людей. Це був один із чотирьох зафіксованих терористичних актів з 1970 року, в результаті яких загинуло понад тисячу людей, і найбільша кількість смертей внаслідок одного нападу після 11 вересня. *Хамас* – ісламське екстремістське угруповання і політична організація, що діє в основному в Секторі Гази і на Західному березі. Заснована в 1987 році під час першої інтифади, вона ставить собі за мету встановлення ісламської держави на історичній території Палестини. Кілька країн, включаючи США, Ізраїль та Європейський союз, оголосили *Хамас* терористичною організацією. *Хамас* отримав політичний статус після перемоги на парламентських виборах у Палестині 2006 року. Військовий підрозділ групи, бригада Ізз аль-Діна аль-Кассама, несе відповідальність за низку нападів, включаючи вибухи смертників та запуски ракет, метою яких були переважно ізраїльські цивільні особи та військовослужбовці [26].

Перемога на виборах супроводжувалася посиленням напруженості з конкуруючими партіями *Фатх*, що призвело до жорстоких сутичок і остаточного захоплення *Хамасом* контролю над сектором Гази в 2007 році. Ця подія призвела до політичного розколу між Палестинською адміністрацією, яка взяла під контроль Західний берег, і *Хамасом*, який взяв під контроль Сектор Гази. *Хамас* заявив, що у 2022 році було зафіксовано лише 1 теракт, внаслідок якого загинула одна людина. Активність угруповання значно зросла в 2023 році, коли було зареєстровано 8 терористичних актів, з яких 7 призвели до загибелі 9 осіб, а 10 з 7 нападів призвели до загибелі 1200 осіб. *Хамас* був вкрай неактивною терористичною організацією протягом 10 років до терактів 7

жовтня, в період з 2015 по 2022 рік було зареєстровано всього 14 нападів і 1 загиблий. До 2023 року найактивнішим роком діяльності угруповання був 2007, коли сталося 35 інцидентів і загинуло 42 терориста [31].

«Джамаат Нусрат аль-Іслам Валь Муслімін» (JNIM) – третє за смертоносністю терористичне угруповання в 2023 році, на рахунку якого 1099 смертей і 112 нападів. Однак, враховуючи кількість незаперечних нападів в районах, де діє угруповання, фактичне число смертей, за які воно несе відповідальність, може бути набагато вище. У 2023 році угруповання вперше стало причиною загибелі понад 1000 людей здійснене однією терористичною групою. JNIM була сформована в 2017 році в регіоні Сахель в Африці на південь від Сахари як коаліція салафітських джихадистських повстанських угруповань, включаючи «Ансар Дін», Фронт визволення Масіни, «Аль-Мурабітун» і сахарське відділення «Аль-Каїди в Ісламському Магрибі». З моменту свого створення JNIM поширився на весь регіон Центральної Сахелі та вчинив Акти насильства проти цивільного населення, місцевих сил безпеки та контртерористичних операцій, в яких брали участь міжнародні сили та миротворці ООН. JNIM заявляє, що його мета – заохотити мусульман виступити проти гноблення, вигнати окупаційні сили з регіону Сахель та запровадити ісламське правління. Лідери JNIM оголосили своїми ворогами Францію та інші країни, що підтримують Францію [31].

JNIM скористався невдоволенням місцевого населення урядом, особливо економічними та соціальними умовами в Північній та центральній частині Малі, для посилення вербування. Антитерористичні зусилля проти JNIM включають неіснуючу французьку операцію «Балхане», яка була розпочата в 2014 році з метою вигнання повстанських угруповань з п'яти країн: Буркіна-Фасо, Чаду, Малі, Мавританії та Нігеру. В умовах виведення більшої частини західних військ з регіону JNIM продовжує насильницьку кампанію в Сахелі. JNIM продовжує розширювати територію під контролем Буркіна-Фасо та Малі. ІГ-Сахель існує в Буркіна-Фасо, а JNIM є домінуючою терористичною групою. За оцінками, станом на 2022 рік уряд Буркіна-Фасо контролював лише близько

60 відсотків своєї території і з тих пір зазнав додаткових втрат. Цілком ймовірно, що JNIM контролює більшу частину території, яка не утримується урядовими військами [54].

У 2023 році *«Аш-Шабааб»* посіла 4-е місце в списку найбільш смертоносних терористичних угруповань, на рахунку яких в 2023 році було 227 нападів і 499 смертей. Дев'ятий рік поспіль угруповання є відповідальним за понад 400 смертей і понад 100 терактів. *«Аш-Шабааб»* – салафітське екстремістське угруповання, що діє в Східній Африці. Вперше вона з'явилася влітку 2006 року під час боїв за столицю Сомалі. Будучи філією *«Аль-Каїди»*, що базується в Сомалі і Кенії, *«Аш-Шабааб»* переслідує цілі Ісламської держави в Сомалі. За оцінками, в 2019 році в *«Аш-Шабааб»* було від 7000 до 9000 бойовиків. Після кількох смертельних нападів, зосереджених навколо столиці Могадішо, а також нападів у сусідніх країнах – Кенії, Ефіопії та Уганді – у 2000-х роках, миротворчі сили Африканського союзу, відомі як Місія Африканського союзу в Сомалі (AMISOM) розпочали протистояння *«Аль-Шабааб»*. З 2007 року за сприяння підтримка США та ООН (ООН) посилилась боротьба з *«Аль-Шабааб»*. У 2022 році уряд Сомалі оголосив про нову атаку на *«Аль-Шабааб»*. В ході операції був досягнутий значний прогрес у звільненні територій, утримуваних *«Аш-Шабааб»* протягом десяти років. Незважаючи на досягнутий прогрес, у другій половині 2023 року Уряд Сомалі зіткнувся з серйозними труднощами. Ці проблеми призвели до того, що Сомалі звернулася до ООН з проханням відкласти заплановане виведення 3000 миротворців Африканського союзу на 3 місяці. Цей запит був викликаний нападом, який змусив сили безпеки відступити з нещодавно захопленого міста. У 2023 році кількість загиблих в результаті тероризму, приписуваного *«Аш-Шабааб»*, скоротилася з 2022 року до 800 осіб, а в 2023 році – до 499, що майже на 38% менше. У 2023 році з 499 смертей, пов'язаних з *«Аль-Шабаабом»*, 86% сталися в Сомалі, а решта 14% – у Кенії. У 2023 році *«Аль-Шабааб»* вбила 70 людей у Кенії, що є найвищим показником з 2019 року [31].

2.2. Оцінка тенденцій розповсюдження тероризму

З 2007 року відбулося кілька різних етапів терористичної діяльності. У 2007 та 2008 роках, у відповідь на втручання Сполучених Штатів та їх союзників, основна терористична діяльність була зосереджена в Іраку та Афганістані. Це вплинуло на Пакистан і призвело до розширення терористичної діяльності між 2008 і 2013 роками. Арабська весна і підйом Ісламської держави (ІД) викликали сплеск тероризму на Близькому Сході в період з 2011 по 2013 рік, особливо в Сирії та Іраку, а зростання «Боко Харам» призвів до зростання тероризму в Нігерії. На піку 2015 року в результаті терактів за один рік загинуло майже 11 000 людей. З 2016 року кількість смертей від тероризму почала зменшуватися. В Іраку з 2017 року спостерігається помітний спад терористичної активності, в той час як в Афганістані з 2016 по 2021 рік спостерігалось зростання терористичної активності, а в 2022 році – помітний спад після захоплення влади талібами. За той же період в Сахельському регіоні значно зросла кількість терористичних актів і смертей, особливо в Буркіна-Фасо, Малі і Сомалі [31].

У 2022 році кількість загиблих в результаті тероризму в світі була найнижчою з 2007 року, але в 2023 році вона зросла до рівнів, порівнянних з показниками 2017 року. Це збільшення, перше з 2020 року, відбулося головним чином через напад 7 жовтня Хамасу на Ізраїль, в результаті якого загинуло понад 1200 чоловік і було захоплено в полон понад 200 солдатів і цивільних осіб. Однак, якщо виключити число загиблих в результаті терактів 7 жовтня, воно все одно збільшилася б на 4,8%. Цей напад, який з 2007 року не здійснювало жодне з угруповань по всьому світу зі смертельними наслідками, є найбільшим терористичним актом з часів 11 вересня. Станом на 2024 рік, за оцінками, 25 000 палестинців було вбито, а ще 2 млн. осіб було переміщено в результаті Ізраїльських нападів у відповідь. Незважаючи на відновлення насильства в регіоні БВСА, Сахель як і раніше залишається епіцентром тероризму. У 2007 році регіон у 2022 році становив 42% смертей від тероризму у світі, порівняно з лише 1% у 2023 році та 48% роком раніше. За останні 33

роки в Буркіна-Фасо, Нігері, Нігерійській Республіці та Камеруні кількість смертей зросла на 1%. Незважаючи на зменшення кількості смертей у Малі та Чаді, загальна кількість смертей у Сахелі до 2022 року зросла на 38% [31].

В цілому в 2015 році смертність від тероризму знизилася майже на 25% в порівнянні з піком тероризму, причому найбільше зниження було зафіксовано в Іраку і Нігерії. Смертність в Нігерії досягла свого піку в 2014 році – 2101 чоловік, а в наступні 5 років з 9 знижувалася. У 2022 році було зареєстровано 392 смертельних випадки, що є найнижчим показником з 2011 року, а кількість смертей від тероризму в Нігерії зросла до 2023 року на 34% до 524. Сплеск насильства в Нігерії в 2023 році в значній мірі може бути пов'язаний із загостренням конфлікту між ISWA і «Боко Харам». Якби не випадки загибелі людей в результаті зіткнень між цими двома угрупованнями, число смертей, пов'язаних з тероризмом, в Нігерії знижувалася б на 15% в рік. З моменту свого піку в 2007 році смертність від тероризму в Іраку знизилася на 99%. Це свідчить про більш широку тенденцію в регіоні БВСА, де терористична активність особливо знизилася за останні 7 років. Серед факторів-деескалація громадянської війни в Сирії, перенесення операцій ІД з Близького Сходу та Північної Африки до регіону Сахель та посилення співпраці у боротьбі з тероризмом як на національному, так і на міжнародному рівнях. Всі ці події в сукупності послабили вплив тероризму на території Близького Сходу і Північної Африки, за винятком відновлення насильства в Ізраїлі і Палестині в кінці 2023 року [20].

У міру того, як конфлікт у Сирії вщухає, ІД та її філії звернули свою увагу на Країни Африки на південь від Сахари, а точніше на країни Сахеля, такі як Буркіна-Фасо, Малі, Нігерія, Уганда та Камерун. Протягом цього періоду Сахель ставав дедалі жорстокішим, і кількість загиблих у період з 2007 по 2023 рік зросла в 30 разів. У 2007 році в Буркіна-Фасо, Малі та Нігерії було зареєстровано більше смертей, ніж у 2023 році – 1907, 751 та 495 смертей відповідно. Такі угруповання, як ІД та JNIM, використовують політичну

нестабільність та організовану злочинність для продовження насильницьких кампаній у регіоні.

На заході країни загальне число загиблих в результаті терористичних актів в 2016 році склало 194 людини, а роком пізніше число нападів досягло 176. Більшість із цих смертей були скоєні ісламськими джихадистами. Однак за останні 5 років рівень тероризму, як релігійного, так і політично вмотивованого, на Заході значно знизився, як показано на рисунку 2.5 (див. рис. 2.5). У 2023 році загальна кількість терактів на Заході скоротилася до 23, що є найнижчим показником з 2007 року, порівняно з 51 у 2022 році. Незважаючи на зменшення кількості нещасних випадків, кількість загиблих залишається відносно постійною, і станом на 2020 рік вона залишається в діапазоні від 20 до 30 осіб на рік. Зокрема, в 2021 році число смертей скоротилося на 9, що збіглося з глобальними обмеженнями на поїздки через пандемію COVID-19 [31].

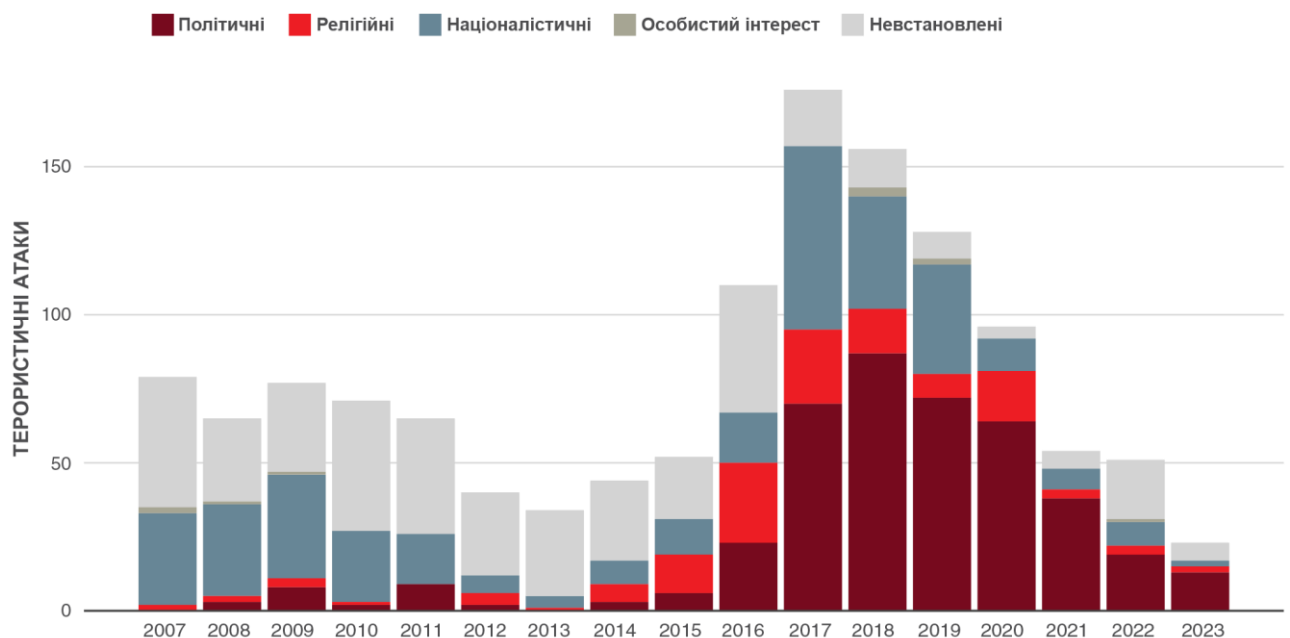

Рис. 2.5. Терористичні атаки на Заході, за ідеологією, 2007–2023 рр.

Джерело: [Terrorism Tracker].

У 2023 році кількість смертей та інцидентів, спричинених політичним тероризмом, була вищою, ніж у будь-якій іншій формі тероризму на Заході: 13 політично вмотивованих атак порівняно з лише 2 релігійними атаками. Але є деякі ознаки того, що теракт 7 жовтня в Ізраїлі може призвести до зростання тероризму в Європі. Європейська служба безпеки попередила декілька терактів, запланованих на грудень 2023 р. Ці напади були пов'язані з Хамасом, і, як повідомлялося, деякі з них були спрямовані проти єврейських установ у Німеччині [52; 53].

У таблиці 2.1 представлені регіони світу за середнім балом GTI (Глобальний індекс тероризму) за 2023 рік і зміни в балах за останні 10 років і попередній рік. У 2023 році в 9 з 5 регіонів GTI рівень впливу тероризму знизився. Найбільше поліпшення відбулося в Південній Америці, де у Венесуелі та Еквадорі в 2013 році зафіксовано 2-а кількість нападів і смертей. Південна і Північна Америка становить рекордну кількість інцидентів – 13% і 38% відповідно. Показники GTI в Центральній Америці і Карибському басейні не змінилися, в той час як в Євразії за останній рік зафіксовано незначне погіршення.

Таблиця 2.1

Середній бал GTI та його зміни за регіонами

Регіон	Середнє значення	Зміна 2013-2023	Зміна 2022-2023
Південна Азія	4,374	-0,582	-0,203
Північна Америка	2,947	0,862	-0,152
Близький Схід і Північна Африка	2,702	-1,139	0,018
Південна Америка	2,218	-0,058	-0,399
на південь від Сахари	2,218	0,712	0,029
Азіатсько-Тихоокеанський	1,395	-0,039	-0,118
Європа	0,774	-0,156	-0,144
Євразія	0,535	-1,339	0,020
Центральна Америка і Карибський басейн	0,087	-0,367	0,000

Джерело: [Terrorism Tracker].

Південна Азія продовжує залишатися регіоном, найбільш постраждалим від тероризму в світі, і утримується на цьому рівні з 2007 року. Так само Центральна Америка та Карибський басейн у 2023 році залишалися найменш постраждалими від тероризму протягом 11 років поспіль. З 2007 року в Центральній Америці та Карибському басейні було зареєстровано 33 випадки загибелі людей від рук терористів, з яких 24% – у 2009 році. У 2023 році в регіоні було зареєстровано 1 напад, але за попередні 4 роки в регіоні не було ні нападів, ні смертей. Країни Африки на південь від Сахари пережили найсерйозніше погіршення ситуації в регіоні за останні 10 років: число терористичних актів і жертв збільшилася з 2013 року на 239%. Навпаки, тенденції в країнах Близького Сходу та Європи покращилися за останнє десятиліття: напади в регіоні Близького Сходу та Європи зменшилися на 74 відсотки, а кількість смертельних випадків – на 63 відсотки. За останні десять років у Європі кількість жертв тероризму зменшилася на 88 відсотків, а кількість терактів – на 63 відсотки [31].

У період з 2007 по 2023 рік найбільша кількість смертей в результаті тероризму була зафіксовано в регіоні БСПА – 53 798 смертей. Трохи більше 40 000 смертей було зареєстровано в Африці на південь від Сахари, а ще 40 000 – у Південній Азії. Незважаючи на те, що загальна кількість смертей від тероризму в регіоні БСПА була найвищою з 2007 року, у регіоні було зафіксовано значне зниження за п'ять років до 2023 року. Близький Схід і Північна Африка більше не є регіоном із найбільшою кількістю смертей від тероризму, і спостерігалось стійке падіння між 2016 і 2022 роками. В результаті Африка на південь від Сахари стала регіоном із найбільшою кількістю смертей від тероризму, обійшовши Близький Схід і Північну Африку та Південну Азію. Разом на ці регіони припало 94% смертей від тероризму у 2023 році [14; 31].

Вплив тероризму в Європі був найнижчим з моменту створення індексу (див. додаток А). У 2023 році в результаті 7 інцидентів загинуло 24 людини, але на піку терористичної активності в 2016 році в результаті 736 інцидентів загинуло 362 людини. У минулому році тільки в 5 країнах були зареєстровані

випадки смерті від тероризму, а в 36 країнах регіону з 17 не було зареєстровано жодного випадку. Однак за останні 10 років у 12 країнах спостерігалось погіршення показників, причому найбільше погіршення відбулося в Німеччині та Бельгії. Це відображає зростання потенційного рівня тероризму в регіоні, який знизився з моменту свого піку в 2016 році, але готовий спалахнути в найближчому майбутньому. У Туреччині найвищий рівень тероризму в регіоні, хоча її оцінка покращилася протягом семи з останніх десяти років, що робить її другим за величиною показником в Європі в минулому році. У 2016 році в 247 випадках загинуло 591 людина, тоді як у 2023 році в 4 випадках загинуло 2 людини. Загалом, найбільше покращення відбулося у Франції, де кількість смертей та інцидентів, зафіксованих з 2013 року, є найнижчою. Ситуація з безпекою у Франції як і раніше нестабільна, але за останні п'ять років в країні не було зареєстровано більше десяти смертей від терористів. За останній рік в Європі спостерігались деякі тривожні ознаки, незважаючи на неухильне зниження рівня тероризму. Після терактів 7 жовтня в Ізраїлі, в Німеччині було зупинено декілька терористичних змов, виконавці яких, як вважалося, були пов'язані з Хамас. ІД також зафіксувала свій перший напад за кілька років у 2023 році, коли напад на шведських футбольних уболівальників у Бельгії призвів до загибелі двох людей. Враховуючи постійне зростання напруженості на Близькому Сході внаслідок військових дій Ізраїлю в Газі, можливість певної форми пов'язаної з терористичною діяльністю в Європі цілком очевидна [31].

Середній показник GTI трохи погіршився через зростання тероризму в Україні, Вірменії та Росії. Проте в Таджикистані та Узбекистані зафіксовано значні покращення. У семи країнах Євразійського регіону було зафіксовано нуль балів, що означає, що за останні п'ять років у них не було жодного тероризму. Загалом у 2023 році в Євразії було зафіксовано шість терористичних атак і чотири смерті від тероризму. За останні 15 років у регіоні спостерігається значне зниження тероризму, причому кількість смертей скоротилася на 98% порівняно з піком у 2010 році, коли було вбито 323 людини.

2.3. Аналіз рівня тероризму в Україні та регіоні

Тероризм в Україні та Грузії переважно пов'язують із війнами з Росією 2008 та 2014 років. Поза цими двома періодами рівень тероризму в обох країнах був низьким. Якщо минулі моделі є хоч якимись ознаками, то можна очікувати, що терористична активність помітно зросте з нинішньою війною в Україні. Як правило, рівень тероризму пропорційний інтенсивності військового конфлікту. Терористичні атаки також є широко використовуваною тактикою в асиметричній війні, зазвичай проти військових, поліцейських та урядової інфраструктури. Якщо Росія отримає контроль і призначить маріонетковий уряд, вона, швидше за все, зустрине сильний опір і зіткнеться з постійним повстанням. М'янма є прикладом того, що після того, як демократично обраний уряд було повалено в 2021 році шляхом військового перевороту. Після цього тероризм зріс у 23 рази, що призвело зростання смертей з 23 до 521. За останні шість років рівень тероризму в регіоні Росії та Євразії пішов на спад. Дев'яносто три відсотки атак у регіоні з 2007 року були зареєстровані до 2016 року, що свідчить про те, наскільки помітним є цей спад. Пік тероризму в регіоні припав на 2010 рік після російсько-грузинської війни, коли було зареєстровано 339 нападів і 318 смертей [31].

З 2007 року найактивнішою терористичною групою в регіоні був Шаріат Джамаат та його філії, які зафіксували 315 нападів і 257 смертей, переважно в Росії. За ними йшов Імарат Кавказ з 39 нападами та 134 смертями, приписуваними групі. Хоча це переважно джихадистська група, Шаріат Джамаат, також відомий як Вілайт Дагестан, що також тісно пов'язаний із сепаратистськими конфліктами в російських республіках Чечня та Інгушетія. Джамаат Шаріат також підтримував зв'язки з Імаратом Кавказ. Група припинила свою діяльність після загибелі чергових лідерів російського спецназу. Ісламська держава (ІД) також активно діяла в регіоні протягом останніх двох десятиліть: з 2007 року було зафіксовано 36 нападів і 102 смерті. За більшість атак не взяла відповідальність жодна визнана терористична група:

1122 напади та 846 смертей були приписані невідомим групам або 73 відсотки атак (див. рис. 2.6) [31].

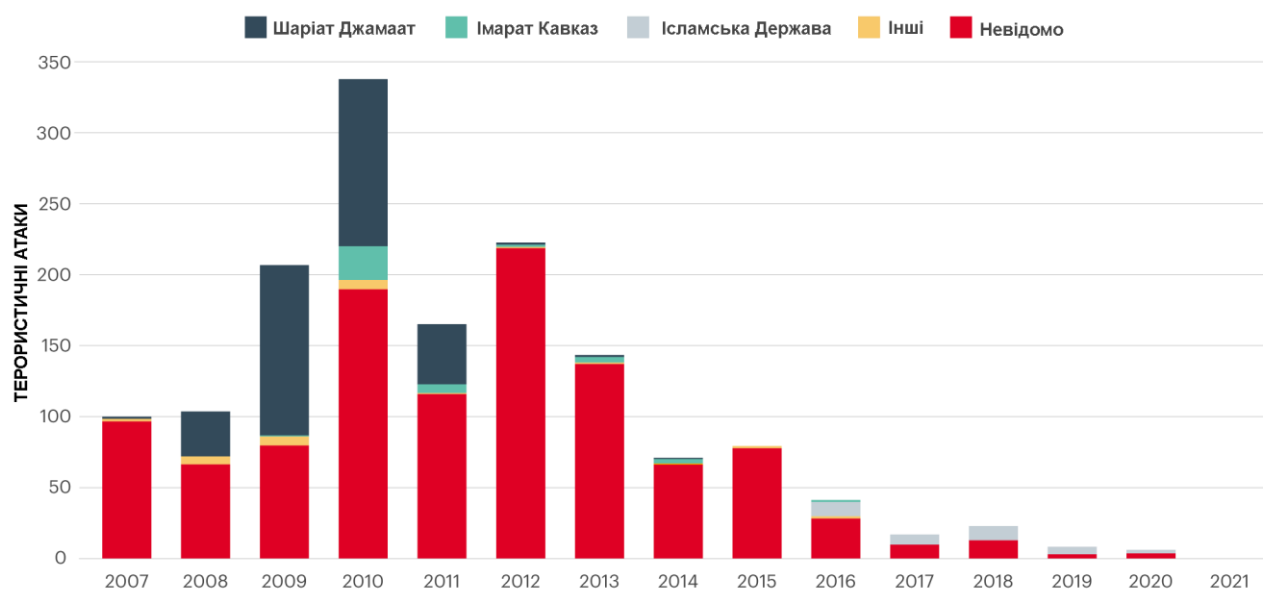

Рис. 2.6. Кількість терористичних атак за групами в регіоні Євразія.

Джерело: [Terrorism Tracker].

У Росії майже постійно спостерігається найбільша кількість терактів і смертей у регіоні: з 2007 року було зареєстровано 1312 атак і 1179 смертей. За останнє десятиліття кількість нападів і смертей у Росії стабільно зменшувалася: у 2021 році був лише один напад і дві смерті. Період між конфліктом із Грузією та анексією Криму припав на найбільшу кількість тероризму в Росії за останні два десятиліття: 87 відсотків атак і жертв сталися між 2008 і 2014 роками. Тероризм у Грузії відображає російську тенденцію, де 90 відсотків терористичних атак, зафіксованих у той самий період. Україна посідає друге місце за кількістю атак у регіоні з 2007 року, зафіксувавши 108 атак, що призвело до 17 смертей. Пік нападів і смертей досяг у 2015 році – 58 нападів і десять смертей, що відповідає конфлікту з Росією. З моменту піку спостерігалось досить послідовне зниження: у 2021 році в Україні не було зафіксовано жодного нападу, а у 2020 році – лише один. З 2007 року лише за

одну атаку взяло на себе відповідальність угруповання «Одеське підпілля»; решту 107 атак не взяла на себе жодна відома група [55].

Тенденція насильницьких демонстрацій відображає глобальну тенденцію, коли кількість демонстрацій зростала на 10 відсотків на рік протягом десятиліття до 2020 року. Незважаючи на падіння на дев'ять відсотків у 2021 році, у Росії продовжує залишатися найбільша кількість жорстоких протестів і заворушень у регіоні – 1337 випадків. Далі йде Україна з 1052 інцидентами у 2021 році, що на 23 відсотки менше, ніж роком раніше. Росія, Україна та Білорусь були єдиними країнами в регіоні Євразія, які зафіксували понад тисячу насильницьких демонстрацій у 2021 році. Сепаратистські повстанські групи також активно діяли на сході України. З 2014 року в боях за участю «ДНР» і «ЛНР» зафіксовано понад 4 тис. загиблих. Активність досягла піку в 2014 році, зафіксувавши трохи менше 3000 смертей у боях у той рік (див. рис. 2.7) [52].

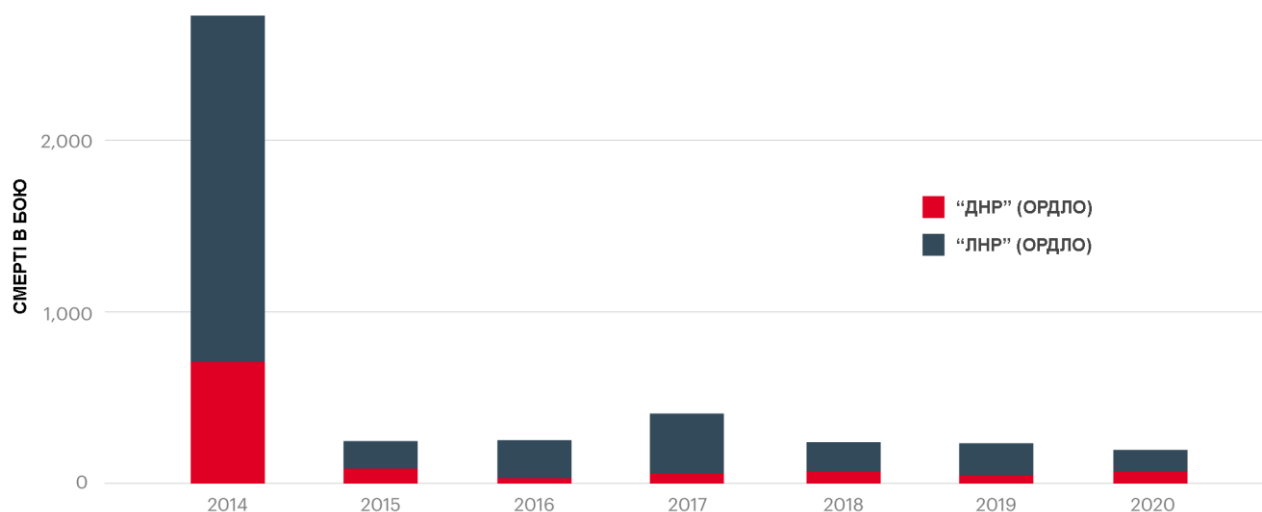

Рис. 2.7. Сепаратистські угруповання на Донбасі, 2014–2020 рр.

Джерело: [UCDP].

Деякі оцінки свідчать про те, що війна на Донбасі до повноцінного вторгнення забрала життя понад 13 000 українців і перемістила ще 1,5 мільйона осіб. Вона також стала магнітом для багатьох ультраправих екстремістів, які

прагнуть отримати досвід навчання володіння зброєю та бойових дій. 21 лютого 2022 року російська пропаганда визнала незалежність Донецька та Луганська і згодом направила «миротворчі сили», щоб допомогти провести денацифікацію України та «врятувати» етнічних росіян, після чого почалося повноцінне вторгнення в Україну і військовий конфлікт переріс в великомасштабну війну [31].

Російська агресія проти України є проявом державного тероризму, який є злочином, а терористичні акти недержавних суб'єктів є незаконними. Російська агресія також повинна бути оголошена поза законом, засуджена резолюціями ООН, і більшість держав і міжнародних організацій у світі засудили цю агресію як акт збройних дій проти України в порушення Статуту ООН і міжнародного права. Українці щодня стикаються з актами проти цивільного населення, що призводять до великої кількості жертв. В 2024 р. відзначалася 2-а річниця визволення Бучі, Ірпеня та інших міст Київської області, коли світ здригнувся від побачених вбивств, скоєних російськими окупантами. Усі пам'ятають політ цивільного літака МН-17, який був збитий російськими терористами, пам'ятають Оленівку, Маріупольський драматичний театр – цей список дуже довгий, але він ретельно ведеться, і за всі ці злочини буде відповідальність. Окрім цього, як тероризм потрібно кваліфікувати російський ядерний шантаж, захоплення Запорізької АЕС, погрози та амбіції, які сягають далеко за межі України [30, 31].

За останнє десятиліття у всьому світі кількість кібератак значно зросла. Можна активно спостерігати, наскільки широко кібератаки застосовуються в нинішній українській війні. За останнє десятиліття кібератаки в Україні значно почастишали. Так, протягом останніх років Україна була об'єктом багатьох кібератак. У 2020 році кількість атак наближалася до 400 000. Серед минулих резонансних атак в Україні – NotPetya, CrushOverride, Cyclop Blink. Нинішня війна в Україні, призвела до того, що кібератаки стали більш поширеними. Український уряд навчив хакерів-добровольців атакувати Росію, також про свій намір атакувати Росію заявив Anonymous. Вплив кібератак може бути набагато

ширшим, ніж їхні цілі, поширюючись на інші країни. Наприклад, хоча NotPetya був націлений на Україну, його ефект відчули в США, Великобританії та Австралії [34].

За кілька тижнів до конфлікту кілька сайтів зазнали атак розподіленої відмови в обслуговуванні (DDoS). Наразі український уряд створив міжнародну кіберармію хакерів-добровольців. Anonymous оголосив кібервійну російському уряду. Протягом перших 24 годин вони взяли на себе відповідальність за відключення кількох російських урядових сайтів. Протягом останнього десятиліття Україна зазнавала постійних кібератак, багато з яких приписують Росії. У 2020 році на неї було скоєно 397 000 атак, а за перші десять місяців 2021 року – близько 280 000 атак. Атаки були настільки масовими, що ЄС направив Групу швидкого кіберреагування для надання підтримки. За даними урядової групи реагування на комп'ютерні надзвичайні ситуації CERT-UA, в 2023 р. було зафіксовано 347 кібератак на урядові установи, 276 на місцеві органи влади, 175 на організації сектору безпеки і оборони та 127 на комерційні організації. Енергетичний сектор також піддавався атакам 92 рази, 81 – телекомунікації, 38 – освітні установи, 32 – транспортна галузь, 30 – фінансовий сектор, 25 – ІТ-сектор, 15 – ЗМІ, 12 – медичні установи [31].

Висновки до розділу 2

В 2023 році в багатьох країнах почастишали теракти з високою смертністю. Кількість загиблих від тероризму зросла на 8 352 особи до 22%. Збільшення кількості жертв нападів можна пояснити більш масштабними і витонченими атаками, які особливо помітні в боротьбі між різними ісламськими екстремістськими угрупованнями. Основним фактором збільшення числа загиблих в результаті тероризму став теракт, здійснений Хамасом в Ізраїлі 10 березня. Це був найбільший теракт з 2007 року і найбільший з 11 вересня. У 2023 році кількість смертей в Афганістані скоротилася на 81% після падіння Кабула в 2021 р. і після приходу до влади руху «Талібан» кількість смертей від тероризму неухильно знижувалася. У 2023

році чотирма терористичними угрупованнями з найбільшою кількістю загиблих були «Ісламська держава» (ІД), «Хамас», «Джамаат Нусрат аль-Іслам Валь Муслімін» (JNIM) і «Аль-Шабааб». Ці 4 групи становили 4443 смертельні випадки, пов'язані з терористами, або понад 75% смертей.

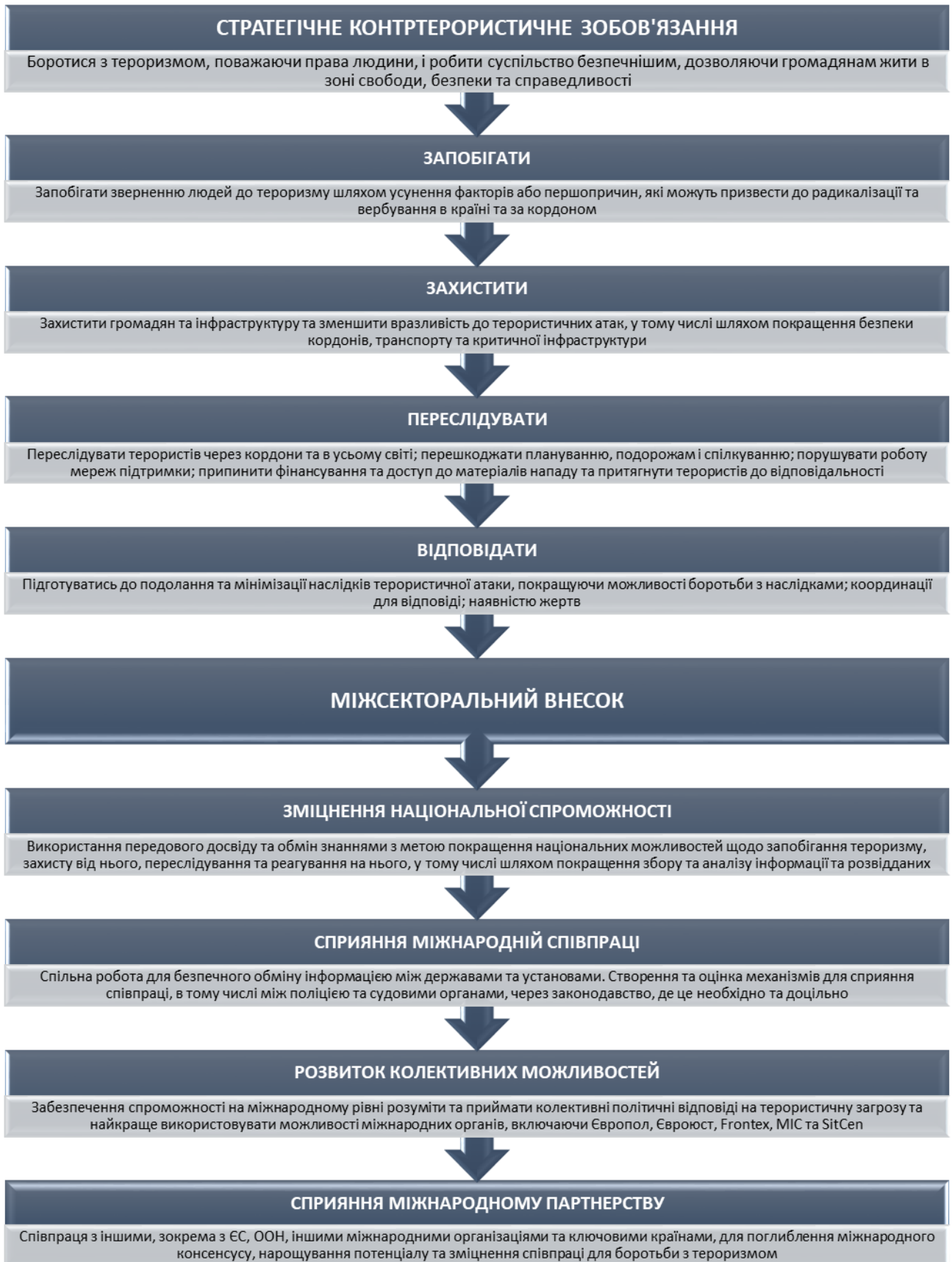
У 2023 році кількість смертей та інцидентів, спричинених політичним тероризмом, була вищою, ніж у будь-якій іншій формі тероризму на Заході: 13 політично вмотивованих атак порівняно з лише 2 релігійними атаками. Але є деякі ознаки того, що теракт 7 жовтня в Ізраїлі може призвести до зростання тероризму в Європі. Ці напади були пов'язані з Хамасом, і, як повідомлялося, деякі з них були спрямовані проти єврейських установ у Німеччині. Вплив тероризму в Європі був нижчим, ніж будь-коли – в результаті 7 інцидентів загинуло 24 людини, на піку терористичної активності в 2016 році в результаті 736 інцидентів загинуло 362 людини. У Туреччині найвищий рівень тероризму в регіоні, хоча її оцінка покращилася протягом семи з останніх десяти років, що робить її другим за величиною показником в Європі в минулому році. Найбільше покращення відбулося у Франції, де кількість смертей та інцидентів, зафіксованих з 2013 року, є найнижчою.

Російська агресія проти України є проявом державного тероризму, який є злочином, а терористичні акти недержавних суб'єктів є незаконними. З 2014 року в боях за участю сепаратистських повстанських груп «ДНР» і «ЛНР» зафіксовано понад 4 тис. загиблих – активність досягла піку в 2014 році, зафіксувавши майже 3000 смертей. Українці щодня стикаються з актами проти цивільного населення, що призводять до великої кількості жертв. В 2024 р. відзначалася 2-а річниця визволення Бучі, Ірпеня та інших міст Київської області, усі пам'ятають політ цивільного літака МН-17, який був збитий російськими терористами, пам'ятають Оленівку і Маріупольський драматичний театр. Протягом останнього десятиліття Україна зазнавала постійних кібератак по фінансовому, енергетичному та безпековому секторах, багато з яких приписують Росії.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ БОРОТЬБИ З МІЖНАРОДНИМ ТЕРОРИЗМОМ В СИСТЕМІ ГЛОБАЛЬНИХ ПРОБЛЕМ СУЧАСНОСТІ

Тероризм є загрозою для всіх держав і для всіх народів. Це становить серйозну загрозу нашій безпеці, цінностям наших демократичних суспільств і правам і свободам наших громадян, особливо через невибіркові напади на невинних людей. Тероризм є злочином і не має виправдання ні за яких обставин. Європа стає зоною дедалі більшої відкритості, в якій внутрішні та зовнішні аспекти безпеки тісно пов'язані. Це сфера зростаючої взаємозалежності, що дозволяє вільно переміщати людей, ідеї, технології та ресурси. Це середовище, яким терористи зловживають для досягнення своїх цілей. У цьому контексті узгоджені та колективні дії в дусі солідарності є необхідними для боротьби з тероризмом [32].

До засад національної контртерористичної стратегії варто віднести такі принципи, як: запобігання, захист, переслідування та відповідальність, що можуть становити комплексну та пропорційну відповідь на міжнародну терористичну загрозу. Національна контртерористична стратегія вимагає роботи на національному, європейському та міжнародному рівнях для зменшення загрози тероризму та вразливості до нападів (див. рис. 3.1). Стратегія повинна встановлювати цілі щодо запобігання новому залученню до тероризму; краще захищати потенційні цілі; переслідувати та розслідувати членів наявних мереж і покращувати здатність реагувати на наслідки терористичних атак. З огляду на те, що поточна міжнародна терористична загроза впливає на різні регіони світу і має витoki в багатьох регіонах світу, співпраця є пріоритетним завданням, зокрема зі США, країнами ЄС, Північної Африки, Близького Сходу, Південно-Східної Азії. Робота над розв'язанням конфліктів і сприяння належному врядуванню та демократії є важливими елементами і частиною діалогу та альянсу між культурами, віросповіданнями та цивілізаціями з метою вирішення мотиваційних і структурних факторів, що лежать в основі радикалізації [47].

**Рис. 3.1. Національна контртерористична стратегія України
в системі глобальних проблем сучасності.**

Джерело: [Автор].

Щоб запобігти зверненню людей до тероризму та появі нового покоління терористів, варто узгодити комплексну стратегію та план дій для боротьби з радикалізацією та вербуванням до тероризму. Ця стратегія повинна бути зосереджена на протидії радикалізації та вербуванні в терористичні групи. Не можливо виправдати тероризм, або залишити безкарними терористичні акти. Переважна більшість європейців, незалежно від віросповідання, не сприймають екстремістські ідеології. Навіть серед невеликої кількості тих, хто це робить, лише деякі звертаються до тероризму. Рішення взяти участь у терористичній діяльності залежить від людини по-різному, навіть якщо мотиви такого рішення часто схожі. Потрібно визначити та протидіяти методам, пропаганді та умовам, за допомогою яких людей стають терористами.

Захист є ключовою частиною стратегії боротьби з тероризмом. Потрібно зміцнювати захист ключових цілей, зменшивши їх вразливість до нападу, а також зменшивши результат нападу. Хоча держави несуть основну відповідальність за покращення захисту ключових цілей, взаємозалежність безпеки кордонів, транспорту та інших транскордонних інфраструктур, захист вимагає ефективних колективних контртерористичних дій. У сферах, де існують режими безпеки на рівні ЄС, наприклад безпека кордонів і транспорту, ЄС і Європейська комісія зокрема відіграли важливу роль у підвищенні стандартів. Робота між державами за підтримки європейських інституцій забезпечить важливу структуру, в якій держави зможуть координувати свою політику, обмінюватися інформацією про відповіді, розроблені на національному рівні, визначати належну практику та працювати разом над розробкою нових ідей. Потрібно посилити захист зовнішніх кордонів, щоб відомим або підозрюваним терористам було важче в'їхати або діяти. Удосконалення технології збору й обміну даними про пасажирів, а також додавання біометричної інформації до посвідчень особи та проїзних документів підвищить ефективність прикордонного контролю та забезпечить громадянам більшу впевненість [48].

Також потрібно й надалі посилювати та виконувати зобов'язання щодо припинення терористичної діяльності та переслідування терористів через кордони. Цілі полягають у тому, щоб перешкоджати плануванню терористами, зривати їхні мережі та діяльність вербувальників для тероризму, перекривати фінансування терористів і доступ до матеріалів нападу, а також притягувати їх до відповідальності, продовжуючи поважати права людини та міжнародне право. На національному рівні компетентні органи повинні мати необхідні інструменти для збору та аналізу розвідувальних даних, а також для переслідування та розслідування терористів, вимагаючи від держав оновлення своєї політики реагування та законодавчих положень, якщо це необхідно. У цьому відношенні спільна мета полягає в тому, щоб слідкувати та повністю враховувати рекомендації, визначені під час процесу експертної оцінки. Держави чи регіони повинні звітувати про те, як вони покращили свої національні можливості та механізми щодо цих рекомендацій. Розвиток загального розуміння загрози є фундаментальним для розробки спільної політики реагування на неї [33].

Неможливо звести до нуля ризик терористичних атак. Проте, потрібно боротися з нападами, коли вони відбуваються, визнаючи, що напади можуть мати наслідки через кордони. Реакція на інцидент часто буде подібною незалежно від того, чи є ця подія природним, техногенним чи антропогенним характером, отже, наявні системи реагування для управління наслідками стихійних лих також можуть бути використані для пом'якшення наслідків для громадян у разі наслідків терористичного нападу. Відповідь на будь-які подібні події повинна повною мірою використовувати існуючі структури, включаючи механізм цивільного захисту, розроблені для реагування на інші кризи, і координуватися з діями інших залучених міжнародних організацій. У разі інциденту з транскордонними наслідками виникне потреба у швидкому обміні оперативною та політичною інформацією, координації ЗМІ та взаємній оперативній підтримці, залучаючи всі наявні засоби, включаючи військові ресурси. Здатність вживати послідовних або колективних дій також буде

важливою для ефективної відповіді. Розробка механізмів кризової координації, підкріплена необхідними оперативними процедурами, допоможе забезпечити узгодженість відповіді на терористичні атаки. Європейські держави відіграють провідну роль у наданні екстреного реагування на терористичний інцидент на їхній території. Тим не менш, залишається необхідність солідарної реакції на надзвичайні ситуації, які можуть перевантажити ресурси однієї держави та становити серйозний ризик для всього Співтовариства [49].

Розробка підходу до оцінки спроможності, що ґрунтується на ризиках, – зосередження на підготовці до тих подій, які, як вважається, можуть відбутися, і які матимуть найбільший вплив, – дозволить розвинути власні можливості для реагування у випадку надзвичайної ситуації. Спільна база даних із переліком ресурсів і активів, які держави могли б надати для боротьби з такими подіями в інших державах, доповнює цю роботу. Солідарність, допомога та компенсація жертвам тероризму та їхнім родинам є невід’ємною частиною протидії тероризму на національному та європейському рівнях. Держави повинні забезпечити відповідну компенсацію для жертв. Завдяки обміну найкращим досвідом щодо національних механізмів і розвитку контактів між національними асоціаціями жертв, Європейська Комісія дозволить ЄС вжити заходів для посилення підтримки, що надається тим, хто найбільше постраждав від терористичних атак. На міжнародному рівні існує потреба надавати допомогу громадянам ЄС у третіх країнах, а також захищати та допомагати військовим і цивільним активам під час операцій із врегулювання криз. Також потрібно переконатися, що робота з реагування на стихійні лиха тісно координується з відповідною роботою в міжнародних організаціях і, зокрема, в Організації Об’єднаних Націй. Нарешті, технічна допомога, яку уряд надає пріоритетним третім країнам, повинна враховувати допомогу в боротьбі з наслідками терористичних нападів.

Висновки до розділу 3

Принципи запобігання, захисту, переслідування та відповідальності повинні бути покладені в основу національної контртерористичної стратегії, яка може забезпечити комплексну та адекватну відповідь на загрозу міжнародного тероризму. Національна антитерористична стратегія повинна включати зусилля на національному, європейському та міжнародному рівнях, спрямовані на зменшення вразливості до терористичних загроз і нападів. Стратегія повинна встановлювати цілі щодо запобігання появі тероризму, кращого захисту потенційних цілей, переслідування членів існуючих мереж та покращення здатності реагувати на реалізовані терористичні атаки. Прийняти комплексну стратегію і план дій з боротьби з радикалізацією і вербуванням до тероризму, щоб запобігти появі нового покоління терористів. Ця стратегія має бути спрямована на боротьбу з радикалізацією та вербуванням до терористичних груп. Тероризм не може бути легітимізований або позбавлений терористичних актів. Більшість європейців, незалежно від їхнього віросповідання, не сприймають екстремістську ідеологію. Навіть серед тієї меншості, яка приймає, лише одиниці беруть участь у терористичних атаках. Рішення про участь у терористичній діяльності приймається різними людьми по-різному, навіть якщо їхні мотиви схожі. Методи, пропаганда і умови, які спонукають людей ставати терористами, повинні бути виявлені і знешкоджені.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі запропоновано нове вирішення проблеми боротьби з міжнародним тероризмом в системі глобальних проблем сучасності. Це дало можливість не тільки сформулювати висновки щодо перспектив боротьби з міжнародним тероризмом в системі глобальних проблем сучасності, але й окреслити національну контртерористичну стратегію України.

1. Тероризм є формою політичного насильства. Міжнародний тероризм характеризує вчинення злочину, якщо особа будь-якими засобами, незаконно і навмисне, заподіяла: смерть або серйозні тілесні ушкодження будь-якій особі; матеріальну шкоду державній або приватній власності, включаючи громадські місця, споруди або навколишнє середовище; з метою залякати населення або змусити уряди чи міжнародні організації діяти або утримуватися від певних дій. Терористичний трикутник пояснює непряму стратегію тероризму, тобто, безпосередня жертва не є кінцевою метою. Застосування насильства щодо певних осіб служить агітації, залякуванню або примусу для ширшої аудиторії, ніж присутні на місцях злочинів.

2. Розрізняють три рівні боротьби з тероризмом: тактичний рівень визначається як рівень, на якому контртерористична діяльність спрямована на запобігання, знищення або викорінення запланованих або ініційованих терористичних актів; оперативний рівень – це сукупність соціальних та державних заходів, які можуть бути вжиті для зменшення та запобігання загрозі тероризму; стратегічний рівень – демонстрація терористам, що їх діяльність не прихована від контртерористичних служб, що вони не можуть досягти своїх цілей і що їхні дії не користуються громадською підтримкою.

3. Механізми запобігання тероризму передбачають: встановлення норм, що забороняють використання тероризму та насильства; зменшення масштабів насильницької радикалізації; припинення причетності до тероризму через відплату або покарання; запобігання запланованим терористичним атакам; усунення терористів шляхом позбавлення їх можливості здійснювати насильницькі дії; захист вразливих цілей шляхом збільшення труднощів та

ризиків для терористів; зниження шкідливих наслідків терористичних актів; скорочення винагороди за вчинення терористичних актів; відсторонення від тероризму шляхом примусу окремих осіб до припинення їх участі в терористичній діяльності.

4. В 2023 році в багатьох країнах почастишали теракти з високою смертністю. Кількість загиблих від тероризму зросла на 8 352 особи до 22%. Збільшення кількості жертв нападів можна пояснити більш масштабними і витонченими атаками, які особливо помітні в боротьбі між різними ісламськими екстремістськими угрупованнями. Основним фактором збільшення числа загиблих в результаті тероризму став теракт, здійснений Хамасом в Ізраїлі 10 березня. Це був найбільший теракт з 2007 року і найбільший з 11 вересня. У 2023 році кількість смертей в Афганістані скоротилася на 81% після падіння Кабула в 2021 р. і після приходу до влади руху «Талібан» кількість смертей від тероризму неухильно знижувалася. Сьогодні рух «Талібан» є національною дійовою особою і їхні дії не підпадають під визначення тероризму. У 2023 році чотирма терористичними угрупованнями з найбільшою кількістю загиблих були «Ісламська держава» (ІД), «Хамас», «Джамаат Нусрат аль-Іслам Валь Муслімін» (JNIM) і «Аль-Шабааб». Ці 4 групи становили 4443 смертельні випадки, пов'язані з терористами, або понад 75% смертей.

5. У 2023 році кількість смертей та інцидентів, спричинених політичним тероризмом, була вищою, ніж у будь-якій іншій формі тероризму на Заході: 13 політично вмотивованих атак порівняно з лише 2 релігійними атаками. Але є деякі ознаки того, що теракт 7 жовтня в Ізраїлі може призвести до зростання тероризму в Європі. Європейська служба безпеки попередила декілька терактів, запланованих на грудень 2023 р. Ці напади були пов'язані з Хамасом, і, як повідомлялося, деякі з них були спрямовані проти єврейських установ у Німеччині. Вплив тероризму в Європі був нижчим, ніж будь-коли – в результаті 7 інцидентів загинуло 24 людини, на піку терористичної активності в 2016 році в результаті 736 інцидентів загинуло 362 людини. У Туреччині найвищий

рівень тероризму в регіоні, хоча її оцінка покращилася протягом семи з останніх десяти років, що робить її другим за величиною показником в Європі в минулому році. Найбільше покращення відбулося у Франції, де кількість смертей та інцидентів, зафіксованих з 2013 року, є найнижчою.

6. Російська агресія проти України є проявом державного тероризму, який є злочином, а терористичні акти недержавних суб'єктів є незаконними. З 2014 року в боях за участю сепаратистських повстанських груп «ДНР» і «ЛНР» зафіксовано понад 4 тис. загиблих – активність досягла піку в 2014 році, зафіксувавши майже 3000 смертей. Українці щодня стикаються з актами проти цивільного населення, що призводять до великої кількості жертв. В 2024 р. відзначалася 2-а річниця визволення Бучі, Ірпеня та інших міст Київської області, усі пам'ятають політ цивільного літака МН-17, який був збитий російськими терористами, пам'ятають Оленівку і Маріупольський драматичний театр. Протягом останнього десятиліття Україна зазнавала постійних кібератак по фінансовому, енергетичному та безпековому секторах, багато з яких приписують Росії. Наразі український уряд створив міжнародну кіберармію хакерів-добровольців.

7. Принципи запобігання, захисту, переслідування та відповідальності повинні бути покладені в основу національної контртерористичної стратегії, яка може забезпечити комплексну та адекватну відповідь на загрозу міжнародного тероризму. Національна антитерористична стратегія повинна включати зусилля на національному, європейському та міжнародному рівнях, спрямовані на зменшення вразливості до терористичних загроз і нападів. Стратегія повинна встановлювати цілі щодо запобігання появі тероризму, кращого захисту потенційних цілей, переслідування членів існуючих мереж та покращення здатності реагувати на реалізовані терористичні атаки. Прийняти комплексну стратегію і план дій з боротьби з радикалізацією і вербуванням до тероризму, щоб запобігти появі нового покоління терористів. Ця стратегія має бути спрямована на боротьбу з радикалізацією та вербуванням до терористичних груп. Тероризм не може бути легітимізований або позбавлений

терористичних актів. Більшість європейців, незалежно від їхнього віросповідання, не сприймають екстремістську ідеологію. Навіть серед тієї меншості, яка приймає, лише одиниці беруть участь у терористичних атаках. Рішення про участь у терористичній діяльності приймається різними людьми по-різному, навіть якщо їхні мотиви схожі. Методи, пропаганда і умови, які спонукають людей ставати терористами, повинні бути виявлені і знешкоджені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Багрій-Шахматов Л. В. Методи боротьби з тероризмом. Погляд світового товариства. *Тероризм і боротьба з ним: аналітичні розробки, пропозиції наукових та практичних працівників*. 2000. Т. 19. С. 338-343.
2. Біленчук П.Д., Кофанов А.В., Кобилянський О.Л. Міжнародний тероризм: консолідований аналіз забезпечення безпеки : навчальний посібник. Київ : ННІПСК КНУВС, 2009. 72 с.
3. Богданович В. Ю., Ільяшов О. А., Комаров В. С., Олексіюк В. В. Підхід до оцінювання безпекового середовища в сучасних умовах ведення збройної боротьби. *Збірник наукових праць Центру воєнностратегічних досліджень Національного університету оборони України імені Івана Черняховського*. 2021. № 2 (72). С. 33–39.
4. Громівчук І. М. Міжнародно-правове визначення тероризму як основа ефективної боротьби з ним. *Науковий вісник Інституту міжнародних відносин НАУ. Серія: економіка, право, політологія, туризм*. 2011. № 4, Т. 2. С. 108-112.
5. Канцір В. С. Міжнародний тероризм як прояв деструктивної правосвідомості. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ : зб. наук. праць*. Львів. 2011. Вип. 1. С. 28-33.
6. Кулеба Д. Публічна дипломатія – нова зброя України в умовах гібридної війни. URL: <http://www.eurointegration.com.ua/ex-perts/2015/09/23/7038633/>.
7. Ліпкан В. А. Боротьба з тероризмом. К. : Знання України, 2002. 254 с.
8. Яворська Г. М. Концептуальні засади боротьби з міжнародним тероризмом : специфіка «європейського бачення». *Стратегічна панорама*. 2004. № 3. С. 39-52.
9. Шкурат І.В. Глобальний тероризм: методичні підходи до вивчення. Державне управління: теорія і практика. 2005. № 2. URL: <http://academy.gov.ua/ej/ej2/txts/pol-prav/05sivmpv.pdf>.

10. Adler-Nissen R. Symbolic power in European diplomacy: The struggle between national foreign services and the EU's External Action Service. *Review of International Studies*. 2014. 40(4): 657–681.
11. Albro R. The Disjunction of Image and Word in US and Chinese Soft Power Projection. *International Journal of Cultural Policy*. 2015. 21(4): 382–399.
12. Alex P. Schmid. Terrorism Prevention: Conceptual Issues (Definitions, Typologies and Theories). Handbook of Terrorism Prevention and Preparedness. The International Centre for Counter-Terrorism – The Hague (ICCT), 2021. URL: <https://www.icct.nl/sites/default/files/2023-01/Chapter-2-Handbook-.pdf>
13. Annual Report. Public Diplomacy. 2021. URL: <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2022/03/2021-ACPD-Annual-Report-508-WEB.pdf>.
14. Anonymous: The Hacker Collective That Has Declared Cyberwar on Russia. The Guardian. February 28, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/feb/27/anonymous-the-hacker-collective-that-has-declared-cyberwar-on-russia>.
15. Barston R. Modern diplomacy. Pearson Education. 4th ed. London: Routledge, 2013. 454 p.
16. Berridge G. Diplomacy: Theory and Practice. 4th ed. London: Palgrave Basingstoke, 2010. 282 p.
17. Bicchi F., Bremberg N. European diplomatic practices: Contemporary challenges and innovative approaches. *European Security*. 2016. 25(4): 391–406.
18. Bicchi F. Information exchanges, diplomatic networks and the construction of European knowledge in European Union foreign policy. *Cooperation and Conflict*. 2014. 49(2): 239–259.
19. Bicchi F., Maurer. H. Introduction: European cooperation abroad: European diplomatic cooperation outside EU borders. *The Hague Journal of Diplomacy*. 2018. 13(1): 1–19.
20. Cooper A.F. The Oxford handbook of modern diplomacy. Oxford University Press, 2013. 990 p.

21. Crash Override Malware Took Down Ukraine's Power Grid Last December. Wired. February 28, 2022. URL: <https://www.wired.com/story/crash-override-malware/>.
22. Cross M. Davis Conceptualizing European Public Diplomacy. *European Public Diplomacy : «soft power» at Work*. New York: Palgrave Macmillan. 2013. P. 1-13 p.
23. Cull N. Public Diplomacy: Lessons from the Past, CPD Perspectives on Public Diplomacy. Los Angeles, CA : Figuera Press, 2009. 62 p.
24. Cull N. Public diplomacy: Taxonomies and Histories. *The Annals of the American Academy of Political and Social Science*. 2008. 616 (1): 31-54.
25. Cybersecurity Strategy of the European Union: An Open, Safe and Secure Cyberspace: Joint communication to the European parliament, the Council, the European economic and social committee and the Committee of the regions : JOIN (2013) 1 final: Brussels, 07.02.2013. URL: http://eeas.europa.eu/policies/eu-cyber-security/cybsec_comm_en.pdf
26. Death Toll Up To 13,000 In Ukraine Conflict. UN Rights Office. February 28, 2022. URL: <https://www.rferl.org/a/death-toll-up-to-13-000-in-ukraine-conflict-says-un-rights-office/29791647.html>.
27. EU to Mobilize Cyber Team to Help Ukraine Fight Russian Cyberattacks. Politico. February 28, 2022. URL: <https://www.politico.eu/article/ukraine-russia-eu-cyber-attack-security-help/>.
28. Feigenbaum H. Globalization and cultural diplomacy. Center for arts and culture, Culture & the National Agenda Issue Paper, 2001. 29 p.
29. Ferguson N. Colossus: The Price of America's Empire. New York: Penguin Press. Intro, 2004. 384 p.
30. Gilboa E. Public Diplomacy: The Missing Component in Israel's Foreign Policy. *Israel Affairs*. 2006. Vol. 12. № 4. P. 715-747.
31. Global Terrorism Index: Measuring the impact of terrorism. Institute for Economics & Peace. Sydney. 2024. URL:

<https://www.economicsandpeace.org/wp-content/uploads/2024/02/GTI-2024-web-290224.pdf>

32. Guzzini S. A reconstruction of constructivism in International Relations. *European Journal of International Relations*. 2000. Vol. 6. № 2. P. 147-182.
33. Hill Ch. *The National Interest in Question: Foreign Policy in Multicultural Societies*. Oxford: Oxford University Press, 2013. 336 p.
34. How the NotPetya Attack Is Reshaping Cyber Insurance. February 28, 2022. URL: <https://www.brookings.edu/techstream/how-the-notpetya-attack-is-reshaping-cyber-insurance/>.
35. Jönsson Ch. Communication: An Essential Aspect of Diplomacy. *International Studies Perspectives*. 2003. Vol. 4. P. 195-210.
36. Jönsson Ch. Theorising diplomacy. In book: *Routledge Handbook of Diplomacy and Statecraft*. London : Taylor Francis Ltd, 2012. P. 15-28.
37. Lowy Institute. *Lowy Global Diplomacy Index*. Sydney: Lowy Institute. 2021. URL: <https://globaldiplomacyindex.lowyinstitute.org/>.
38. Mattelaer M. The resurgence of bilateral diplomacy in Europe. *Egmont Paper*. 2019. 104. Brussels: Egmont.
39. Melissen J. Public diplomacy. In book: *Diplomacy in a Globalizing World Theories and Practices*, 2013. P. 192-208.
40. Melissen J. *The New Public Diplomacy, «soft power» in International Relations*. London: Palgrave Macmillan, 2005. 240 p.
41. Milton C. *Cultural Diplomacy and the United States Government: A Survey*. Washington, D. C. : Centre for Arts and Culture, 2003. 15 p.
42. Neumann I. Sited diplomacy. In: Dittmer J and McConnell F (eds) *Diplomatic Cultures and International Politics*. Abingdon: Routledge, 2016. pp. 79–92.
43. Nye J. Get Smart: Combining Hard and «soft power». *Foreign Affairs*. 2009. Vol. 88 (July/August). P. 160-163.
44. Nye J. «Soft power»: The Means to Success in World Politics. New York : Public Affairs, 2004. 208 p.

45. Pouliot V. *International Pecking Orders: The Politics and Practice of Multilateral Diplomacy*. Cambridge: Cambridge University Press. 2016.
46. Ruffini P. Introduction to the Forum on Science Diplomacy. *Hague Journal of Diplomacy*. 2020. 15(3) 355–358.
47. The European Union Counter-Terrorism Strategy. Counter-Terrorism Monitoring, Reporting and Support Mechanism. 2005. URL: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST%2014469%202005%20REV%204/EN/pdf>
48. Uilenreef A Alternatives to the resident embassy: Intra-EU diplomatic networks in the twenty-first century. *Diplomacy & Statecraft*. 2014. 25(2): 356–377.
49. Van der Pluijm R., Melissen J. *City Diplomacy. The expanding role of Cities in International Politics*. The Hague, Netherlands Institute for International Relations Clingendael, Clingendael Diplomacy Paper No.10. 1998.
50. Wendt A. *Social Theory of International Politics*. Cambridge, 1999. 477 p.
51. White C. Exploring the Role of Private-sector Corporations in public diplomacy. *Public Relations Inquiry*. 2015. 4 (3): 305–321.
52. UK Firms Warned of Russian Cyberwar ‘Spillover’ from Ukraine. *Cyberwar. The Guardian*. February 28, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/technology/2022/feb/23/uk-firms-warned-russia-cyberwar-spillover-ukraine-critical-infrastructure>.
53. Ukraine Hit by ‘Massive’ Cyber-Attack on Government. *The Guardian*. February 28, 2022. URL: <https://www.theguardian.com/world/2022/jan/14/ukraine-massive-cyber-attack-government-websites-suspected-russian-hackers>.
54. Ukrainian Ministry of Defense Websites Hit by Cyberattack – Politico. February 28, 2022. URL: <https://www.politico.com/news/2022/02/15/ukrainian-ministry-of-defense-websites-hit-by-cyberattack-00009046>.
55. Ukraine’s Power Outage Was a Cyber Attack: Ukrenergo. *Reuters*. February 28, 2022. URL: <https://www.reuters.com/article/us-ukraine-cyberattack-energy-idUSKBN1521BA>.

ДОДАТКИ

Додаток А

Global Terrorism Index (GTI) в Європі

Країна	Загальна оцінка	Загальний рейтинг	Зміна 2013-2023	Зміна 2022-2023
Туреччина	4,168	29	-2,185	-0,680
Греція	3,028	34	0,026	-0,604
Німеччина	2,782	37	1,319	-0,439
Франція	2,647	38	-0,016	-0,693
Велика Британія	2,373	41	-1,166	-0,310
Бельгія	1,904	51	1,781	0,326
Норвегія	1,747	53	-2,245	-0,606
Іспанія	1,669	55	0,485	-0,023
Італія	1,447	58	-0,022	-0,641
Косово	1,218	63	-0,715	1,188
Словаччина	1,092	66	1,033	-0,513
Австрія	0,953	68	0,654	-0,549
Швеція	0,735	70	0,470	-0,430
Швейцарія	0,627	71	0,294	-0,452
Кіпр	0,616	72	0,493	0,110
Нідерланди	0,577	74	0,577	-0,403
Ісландія	0,233	79	0,233	-0,190
Литва	0,059	87	0,059	-0,055
Ірландія	0,030	88	-0,835	-0,029
Албанія	0,000	89	-0,114	0,000
Болгарія	0,000	89	-2,513	0,000
Боснія і Герцеговина	0,000	89	-0,782	0,000
Чехія	0,000	89	0,000	0,000
Данія	0,000	89	-0,114	-0,030
Естонія	0,000	89	-0,465	0,000
Фінляндія	0,000	89	0,000	0,000
Хорватія	0,000	89	-0,582	0,000
Угорщина	0,000	89	-0,030	0,000
Україна	1,686	54	-0,460	1,124
Латвія	0,000	89	0,000	0,000
Північна Македонія	0,000	89	0,000	0,000
Чорногорія	0,000	89	-0,059	0,000
Польща	0,000	89	0,000	0,000
Португалія	0,000	89	0,000	0,000
Румунія	0,000	89	0,000	-0,167
Сербія	0,000	89	-1,198	0,000
Словенія	0,000	89	0,000	0,000
Середній регіональний показник			-0,156	-0,144